

Ljubljanski

ZVON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 11.

V Ljubljani, dne 1. listopada 1896.

Leto XVI.

Svetcu o 70-letnici.¹⁾

Slaviš desetkrat sedmi god —
Slaviš? Ne! Mi ga vsi slavimo,
Ki ljubimo Te, Te častimo,
Oj delavec za dom in rod!
O sedemkrat desetem godi
Pozdravljen nam, proslavljen bodi!
Desetkrat sedmi god je Tvoj
In pol stoletja bo vtonilo,
Odkar za domovino milo,
Odkar za narod delaš svoj
Obilo in z nevtrudno silo . . .
Nazaj oči v nekdanje dni!
Oh, tožna naša domovina
Povsod le narodna ledina!
In zor ji še napočil ni
In narod trdno spanje spil
A skozi mrak — kaj zrem? — Očem
Li srečnim verovati smem?
Trop vrlih mož — v brezplačno dnino! —
Glej orje narodno ledino,
Na delo šli so še pred dnem.
Oj zgodnja četa, vrla četa,
Za blagor, čast domovja vneta! . . .
In čuj! Skoz jutra temni zrak
Odmeva spev sladak, krepak —
Li kliče delavce k odmoru?
Ne! Tem le k večjemu naporu
Pogum množi, krepča moči,
A speče drami in bodri. —
Med pevci — Ti!
(In danes glas še tega speva

¹⁾ Glej prvo točko današnjega listka.

V ušesih, srcih nam odmeva!)
 In petja glas je vzbujajoč:
 Zaspancev dviga se krdelo,
 Na delo, glej, hiti veselo,
 Vrsté množoč, podpirajoč —
Ti z njimi **delaš** pevajoč,
 Čeprav Ti znoj obliva čelo.
 Tako mnog rázor pri razoru
 Na polju črn stoji ob zoru
 In seme naše raznih vrst
 Je padlo v plodno našo prst. —
 A stari naš sovrag ne spi:
 Ozira, glej, se poln nevolje
 Na setev našo, naše polje —
 To seme mu po godu ni:
 Njegovo **zanj** bi bilo bolje!
 On delavce bi rád odgnal
 In setev zlato pokončal.
 Pa hrabri delavci so naši,
 Sovrag srditi jih ne plaši;
 Naš delavec je vsak junak
 In meč o boku nosi vsak.
 »Hej, meče v roke, — proč orodje!«
 Kličó junakom umni vodje . . .
 In zgrne vkup se hrabri roj
 Za naroda obstoj, razvoj.
 »Na boj, na boj!« — A boj je trd:
 Živ naš pogum, ljut vragov srd.
 A oni streljajo z »višine«,
 S planin visokih, gor in brd
 Na sine vborne te »nižine«. —
 »Na boj na vraga domovine,
 Na boj!« — In vrag beži pobit,
 Naš roj se vrača zmagovit!
 Li boj je morda s tem končan?
 Ne! **Boj** in **delo** dan na dan!
 Iz boja k delu, z dela v boj
 Koraka ta junaški roj.
 Orodje zdaj, a zdaj orožje
 Vihteti četi naših mož je . . .
 Kot delavec in bojevnik
Ti vedno stal si v prvi vrsti
 Ter bil si mnogi četi čvrst
 Zdaj vrl **tovariš**, zdaj vodnik.
 Oj doba davna, pač težavna,
 A plodna bila si in slavna!
 A v tistih plodnih, složnih dneh
 Čut narodni ni bil še greh,

Tedaj Slovenstvo in Slovanstvo
 Ni klelo še se za paganstvo.
 »Škof bojni« nam je Slomšek bil,
 On prapor naš je posvetil,
 Pod njim se z nami je boril; —
 Zato pa v tistih težkih dneh
 Za zmago zмага, vspah na vspah!
 Kje pa junaci tiste dobe,
 Kje delavci so tisti zdaj?
 Kje vodje njih zdaj iščem naj?
 Oh, legli so v prezgodnje grobe!
 In mesto mnogih zdaj je prazno,
 Če pač zavzeto ni po kom,
 Ki bije srce neprijazno
 Za vbogi rod mu naš in dom.
 Le redki radnik in vojniki
 Iz tistih dni nam še živi, —
 Teh redkih — **Ti!**
 Ti tistih dni živ spomenik,
 Del tistih dni si živ glasnik.
 Ti delo davno nadaljuješ
 In dom in sebe proslavljuješ.
 Star delaš kot si delal mlad:
 Celó za narodne drobtine
 Skrbiš, da ktera ne pogine,
 S tem narodni množiš zaklad.
 In mnogo si otel pozabi,
 Kar poznim naj še vnukom rabi.
 Zdaj polje delaš, zdaj kak vrt,
 Med temi vrt, ki poln je ploda,
 Po vsem domovju razprostrt,
 Oj vrt — Cirila in Metoda!
 Ti delaš, kot si deloval,
 Bojuješ, kot si bojeval,
 Boriš se, svetli meč vihteč,
 Zdaj — **jezik**, zdaj **pero** je meč.
 Pod **staro** se boriš zastavo,
 Za doma rast, korist in slavo,
 Zastavi tej si zvest ostal.
 Ostal si **domu** zvest in **sebi**
 In **veri** zvest!
 Zakaj pa proti Tebi
 Vre črna vojska s sel in mest?
 Ker domu si in sebi zvest!
 Nastopa rod pri nas zdaj drug,
 Brez domoljuba in zasluga,
 Ki rad bi večne lavorike
 Potrgal Vam s častitih glav,

Ki rad bi naše strl svetnike,
 Z oltarskih pahnil jih višav,
 Pogazil v prah bi svetce slavne
 Iz dobe zdanje, dobe davne,
 Ter mesto teh bi na oltar
 Povzdignil svoje rad malike,
 Ki jim za narod nič ni mar.
 Mi to trpimo naj? Nikdar!
 Nikdar, ker to je domu v kvar!
 A Ti ostal si veren **sebi**
 In **domu** zvest;
 Zato pa proti Tebi
 Vre roj srdit iz sel in mest.
 Saj neznačaji
 Značaje strli bi najraji:
 Značaj jih slednji zbada v vest!
 Ti pa preganjanju si vkljub
 Zvest bogoljub in domoljub —
 In tak ostaneš,
 Od steze stare se ne ganeš.
 In s Tabo mnog tovariš zvest
 Od starih pač ne krene cest.
 Značaji! Dom vas občudava,
 Stoterna hvala vam in slava! . . .
 Ti blagi mož pa, poln vrlin,
 Ki v doma službi si osivel:
 Sovragov Ti — zamre spomin,
 A v vek Ti v narodu boš živel,
 Bogu in domu zvesti sin!
 A Večni tudi tu na sveti
 Daj dolgo srečno Ti živeti,
 On daj ti oni čas zazreti,
 Ko srečen bo naš dom in rod,
 Čas, ko Slovenije zasveti
 Vstajenja in združenja god.

S. Gregorčič.

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

XIV.

(Dalje.)

Nu, vidiš! — Vedel sem, da primeš takoj za vodico, ko ti pokažem sestrično.«

»Kaj pa hočem! Spametovati se moram vendar enkrat . . . mhe, evo, moja pleša raste vidno . . .«

»Kakor tvoji dolgovi.«

»Da, baš kakor moji dolgovi. Sicer pa tudi baronesa Jakobina ni več mlada.«

»Mlada? — A stara tudi še ni! Osemindvajset ima 'ona . . . ti pa osemintrideset . . . imeniten par!«

»Čul sem, da je veliko živela . . .«

»Toliko kolikor ti . . . ej, očitati si ne bosta mogla ničesar drug drugemu! O, ljubila je veliko, ta Jakobina, prav veliko, zato pa ji bo tudi veliko odpuščeno. Tako pravi vsaj sveto pismo, če se prav spominjam.«

»Imela je baje dolgoletno znanje s poročnikom Jankom pl. Vencem . . .«

»Res je; hudobni jeziki so celo govorili, da . . . Toda pustimo to!«

»Potem je ljubila baje odvetnika Roenackerja . . .«

»Res je! Ker pa je kozav ter vleče svojo levo nogo za seboj, ga je črez pol leta zopet zapustila . . .«

. . . pa flirtovala z vseučiliškim docentom dr. Fangljem . . .«

. . . ki jo je celo opeval ter objavljaj svoje noro zaljubljene prismojenke v leposlovnem listu. Nu, Fangelj ji je bil prevelik filister — baronesa Jakobina pač nima kar nič razuma za teoretično ljubezen

in za platonizem — brila je torej le norce ob njem, ker je ni hotel umeti skoro celi dve leti, zajedno pa je ljubimkala s policijskim nadkomisarjem, baronom Nincsyjem.◀

»S policijskim nadkomisarjem tudi? — Vrag, tega niti nisem vedel.◀

»Ej, česa še vsega ne veš, prijatelj! — Pa kaj te vse to briga! Pač ni bilo nobenega boljšega, zato je ljubimkala s komisarjem . . .◀

»In potem?◀

»Potem? — Ej, kaj bi ti pravil dalje! Glavne njene bivše ljubimce sem ti povedal; vsi ostali so nevažni, postranski . . . Pa tudi važnih se ti ni bati več. Pl. Venec je umrl, dr. Roenacker in Nincsy sta že oženjena, in dr. Fangelj je odšel v Gradec.◀

»Brr! Ne brigajo me. Gre mi le za tristotisoč . . . za-njo samo se ne bom tepel z nikomer.◀

»Bravo! Pametno stališče. Sicer pa si menda tudi glede nje brez skrbi. Suha je kakor trska, bleda kakor voščena sveča, pa menda tudi že jetična. Kdo bi jo še maral!◀

»Samo eno leto naj še živi, da se zopet uredim, potem pa —!◀

»Ha, ha! Grozno si pameten. Nu pa, kakor sem rekel, sedaj se drži vodice! Rada te vidi in omožiti se želi čim preje. Tudi ona se je naveličala samstva.◀

»Mhe, iti mora po sreči vse! Baronica me ima rada, drugih zaprek ne bo! . . . V enem mesecu zvršim vso komedijo!◀ —

Do tu sta bila prišla v svojem pogovoru pl. Jekler in njegov pobratim, črnolasi nadporočnik pl. Dandiny, napol sedeča, napol ležeča v širokih naslanjačih v ritmojstrovem stanovanju, ko je vstopil poštni listonoša.

»Brzobjavka gospodu ritmojstru,◀ je dejal ter salutiral. Ritmojster pa je prebledel. Neka čudna, plaha slutnja se ga je polastila. Roke so se mu tresle same vznemirjenosti, ko je plačeval listonoši pristojbino.

Ko pa je brzobjavko odprl in prečital, je zaklel:

»Vrag jo nesi! — O proketo, proketo! — Sam satan je zmotil to žensko! — In ravno sedaj — ravno sedaj! — O, o! Vse je morda izgubljeno!◀

Tekal je po sobi gori in doli, od togote ves zaripljen in od krvi zalit v obraz, ter kled, zmerjal, psoval in obupaval.

»Na, beri sam! — pa svetuj mi, dokler še ni prepozno — dokler še ni te — — te vlačuge!◀

Dandiny pa je čital brzobjavko:

»Pajk ve vse! Ob 11. uri zvečer se pripeljem v Budimpešto.

Vaša Tončka.◀

»Kdo je ta ženska?« je vprašal potem.

»Eh, neumna ženščina, ki je tiščala za menoj, ko sem bil v prejšnji garniziji.«

»In ti si bil tako nepreviden, da si ji še pisaril?«

»Da, trikrat . . . ohraniti sem si jo hotel . . . saj veš! Nu, ona je res divna, krasna, mlada ženska, da malo takih! — Toda kaj hoče tu in od mene?«

»Mož je zvedel vse. Ali ne znaš brati?« — Ločita se menda. Da, da, ločita se; saj pravi: »Vaša Tončka!«

Ritmojster je kled, da se je bliskalo, nadporočnik pa mu je svetoval mirno:

»Zares fatalen slučaj! Nu, rešiti se moraš iz njega čim najbolje! Čuj, kaj ti predlagam! Ona je na potu semkaj, torej ti ne pomaga vse tvoje robantenje in grmenje nič. Sprejmeš jo na kolodvoru, pa odvedeš v hotel »Dunaj.«

»A kaj potem? — Kaj naj storim z njo? Kaj namerava ona? — Pomisli, če zve za njo baronica! — Vrag, kaj naj ji rečem, kako jo nalažem, sicer sem izgubljen!«

»Ti praviš, da je lepa in mlada?« je izpraševal pl. Dandiny.

»Prva krasotica je bila v moji prejšnji garniziji,« je pritrdil pl. Jekler. »Vse je sililo za njo. Odvetnik Pajk, filistrski bogataš in mogotec, je ljubimkal z njo, ko je bila še pri njegovi prvi ženi hišna, ter se je oženil z njo, ne oziraje se na to, da je bila njena mati znana vlačuga in sramotno razvpita pijanka.«

»Katero je lepa hčerka že začela posnemati . . . ha, ha!« je dostavil nadporočnik, lokavo se smejoč.

»Nu, da . . . Žal, da sem pri tem še sam zašel pregloboko v lužo!«

»Nič ne de! Da je le lepa! Neumen bi bil, če si ne bi izkoval še iz te prilike kolikor toliko dobička. Bodi torej miren in ljubezniv, kakor da se ni zgodilo nič! Jaz sem ti pa na uslugo, kadar me boš potreboval. Prepričan sem, da se bova zabavala pri tem oba najbolje. Kadar se popelješ ti z Jakobino proti jugu, izletim jaz z gospo Tončko na sever, potem pa menjava vlogi in smeri, ravnajoč po geslu: »Après nous le déluge!«

»Za vsaki slučaj pa porečeva, da mi je gospa Tončka oddaljena sorodnica, ki pričakuje svojega soproga, kateri je na znanstvenem potovanju po Ogrski. Dobro! Tako napraviva. Precej jutri pa začnem avansirati pri Jakobini, in če bo možno, jo zasnobim še ta teden. To zimo mora biti skončano vse.«

»Tudi z gospo Tončko, katero pa si poslej izgovorim za-se!«

»Naj ti tekne njena ljubezen tako dobro, kakor meni baronesini tisočaki!«

In ločila sta se. —

Ko pa se je pripeljala zvečer gospa Tončka, jo je sprejel ritmojster pl. Jekler v svoji najličnejši uniformi in s svojim najljubeznejšim obrazom. Z razprtimi rokami ji je letel naproti, ko se je pojavila njena plavolasa glavica iz kupeja II. razreda, ter poljubljač jo ozko, fino orokavičeno ročico, je hitel:

»Ah, milostljiva — milostljiva, kolika sreča za-me! — In tako nenadno! Prej bi bil mislil na svojo smrt, nego da vas pozdravim že nocoj v tem mestu! Ah, res — ne bo vam žal — prisegam, da ste zapustila ono gnezdo in one filistre!«

Kavalirsko ji je ponudil desnico, katere se je ona oklenila kakor plašen, vznemirjen in utrujen otrok, pa se v razumljivi zadregi molče smehljala. Njegova ljubeznivost in uslužnost sta ji nepopisno dobro deli. Oh, med dolgotrajno in silno dolgočasno vožnjo se je je lotevala že malodušnost; skrbela jo je temna bodočnost, bala se je, kaj poreče Jekler, ko mu pade tako iznenada v naročje. O, sedaj, ob roki tega postavnega, vitkega, elegantnega moža v krasni, z zlatom bogato obšiti uniformi pa se je čutila zopet tako varno in brez skrbi! Tesno se je naslonila obenj ter vsa blažena poslušala njegove laskave, ljubezni polne besede . . . A v glavi se ji je vrtelo; prerivajoča se, nervozno sem ter tja hiteča, smejajoča se pisana množica — nebroj lučic, svetilk in lampijonov — vznemirljivo pritrkavanje električnega zvonca — velikanska veža z ogromnimi stebri in brezštevilnimi, dvojnimi, širokimi, umetno se zavijajočimi stopnicami — vpitje postreščkov in fijakarjev . . . vse je vplivalo na-njo tako omamljivo, da ni razumela ničesar ter se zavedala šele tedaj, ko se je premaknila kočija, v katero jo je dvignil ritmojster, jo strastno objel ter poljubil.

»A kaj sedaj?« je vprašala ona, ko sta si sedela nasproti v naj-finejši sobi za tujce v hotelu »Dunaj«.

»Kaj sedaj?« je ponovil Jekler. »Oh, vsa stvar je tako jasna, draga moja! Pajk se izvestno loči od vas — in če se ne bi hotel, zahtevajte ločitev vi sama! — Sina Božidara prisodijo njemu — in tako bodete povsem svobodna ter sama svoja. Najlepše življenje, naj-krasnejša bodočnost se vam nudi. Mlada ste, lepa ste in svoje premoženje imate . . . Kaj li želite več? Ves svet vam je odprt — pojdete, kamor vam bo drago — storite, kar bodete sama hoteli . . . O, zavidanja ste vredna!« —

»In vi me ne zapustite nikdar, kaj ne da?«

»Nikdar, nikdar! — Kako morete vprašati kaj takega?! Vse svoje svobodne ure posvetim vam — zabavati vas hočem, vvesti vas v najboljše hiše, ki so mi znane, da pozabite čim preje vso neprijetno minolost ter mi odpustite zle ure, katere sem vam zakrivil.«

»A kaj poreko ljudje? — In vaši tovariši?«

»Predstavim vas povsod kot svojo sorodnico, katere mož potuje po Ogrski . . . Ko bo pa obravnava radi ločitve končana in vse naše reči urejene, se proglasiva za zaročenca, in to ostaneva toliko časa, da se nama umakne Pajk . . .«

Govoril je mirno kakor človek, ki ima jasen načrt v glavi in najpoštenejše namene v srcu. Pravil ji je o svoji ljubezni, o svoji sedanji sreči ter ji slikal najlepšo bodočnost na svoji strani . . .

In prisedel je k njej na otomano, ji ovil desnico okoli kipnega života ter ji šepetal na uho najslajše besede.

Ona pa mu je verjela, rada verjela vse, oklepajoč se ljubezenske strasti do njega liki utaplajoči se nesrečnež, ki izteza prste za vsako gnilo bilko, predno se pogrezne v blato, iz katerega ni rešitve . . .

Na dve čez polnoč je že šlo, ko se je razpravljaj pl. Jekler v svojem samskem stanovanju. Hudoben nasmeh mu je trepetal na tankih ustnicah, ko je mrmral v svoje brke:

»Izborno sem igral svojo ulogo! — Nu, ‚Zeit gewonnen, alles gewonnen‘. To mi bodi geslo!«

In upihnil je luč ter se zadovoljno zleknil v svoji postelji. —

Za Tončko pa se je začelo od tedaj burno življenje. Z Jeklerjem si je poiskala na najlepšem trgu »Srbskega mesta« v lepi hiši sijajno stanovanje, katero je opremila z najdražjim pohišjem. Z nakupovanjem pohištva in opravljanjem stanovanja je imela dela dolga dva meseca. Tedaj pa je bila doba plesnih zabav že na vrhuncu. — Hitela je od plesu do plesu, z maskarade na maskarado, v gledališča, na redute, v koncerte i. t. d. — vedno ob strani pl. Jeklerja ali pa njegovega prijatelja, nadporočnika pl. Dandinyja. Povsod so bile občudovane njene bogate toalete — povsod so drli za njo častilci, laskajoč se njeni krasoti.

Ritmojster jo je predstavljal za sestrično svojim tovarišem, ki so tekmovali med seboj, kako bi bolje zabavali zanimivo lepoticu, ki je imela v svoji govorici, v svojem nastopu in kretanju nekaj za nje novega ter zato silno zanimivega. Seznanjali so jo tako tudi s svojimi soprogami in s svojimi prijateljicami. In res je elegantno stanovanje lepe doktorice iz neznane jim slovenske pokrajine postalo v nekaj dneh

mesecih splošno priljubljeno; v njem se je pelo, plesalo, flirtovalo, ljubimkalo, pa igralo.

Med oficirskimi damami so bile nekatere, katerim so bile karte najprijetnejša zabava, in vdajale so se ji s strastjo kakor najrafiniranejši kartači. Igrale so po cele dneve pozno v noč ter često zaigrale tisočake v par urah.

In taka igralska strast se je polotila tudi doktorice Tončke. V dneh, ko ni bilo niti Jeklerja, niti Dandinyja, je predsedela uro za uro pri kartah in igrala in igrala . . .

V tem burnem žitju ob zabavi in igranju, v tej strastni družbi razbrzdanih oficirjev in njih dam pa se je privadila tudi popivanja. Poleg igralne mize je stalo vedno vedrce, polno ledu z načetimi buteljki. In kamor koli je prišla, povsod so pokale šampanjke, se penile čaše, se pele in govorile nazdravice — in dame in gospodje so pili in pili . . .

Oj, to je bilo življenje, katerega ni pretrgala niti vest, da je tožba dr. Pajka rešena ugodno: da sta zakonca Pajkova za vselej razločena 'a mensa tergoque' . . .

* * *

Jutro se je že svitalo. Sneg, ki je naletaval vso noč, je prenehal; nebo se je zjasnilo. Ulice so bile prazne, tihe. Le tu in tam se je pojavila kočija, par konj, kočijaž — a vse je naglo, tiho izginilo za kakim oglom, in zopet je bilo mirno, zapuščeno.

In zopet se je pojavila od nekod elegantna dvovprega. Naglo so speli polnokrvni vrance, mendlali visoki sneg, prhali in puhali oblačke sape iz širokih nosnic. Debelušen, nalik krogli zavaljen kočijaž v livreji s cilindrom pa je še tleskal z jezikom ter pritegoval vajete, da so dirjali še nagleje.

Zeblo ga je.

V kočiji pa je slonel lep par: Tončka in pl. Dandiny.

»Gospa, jaz vas ljubim — ljubim — ljubim, ah, nepopisno ljubim!« je govoril strastno nadporočnik ter stiskal njeno golo ročico pod kožuhovino. »Oh, uslišite me, rotim vas — evo, na kolenih vas prosim: usmilita se me!«

Počeni! je pred-njo ter ji ovil okoli pasu obe roki.

»Ne, ne smem — ne smem — kako — kako ste ču-čudni — g-gospod . . . ha, ha, ha!« je jecljala ona, topo se smejoč. Nedostojno je slonela; lasje so ji bili zmršeni, vrat razgaljen, vsa dragocena toaleta zmečkana in povaljana.

»Ne smete, gospa? — Kdo vam brani? Niste-li svobodna? — Ah, samo en poljub — samo en poljub, gospa, sedaj-le!« je prosil častnik svojo pot ter jo pritiskal na-se, da je ječala.

Ona pa mu ni odgovorila. Stekleno so zrle njene oči, zoprna rdečica je zalila njeno lice, in z robcem si je brisala vsaki hip slinasta usta, pa nerazločno momljala.

Nadporočnik je silil dalje vanjo. In s težavo je zopet zajecala:

»Kaj poreče Jekler? — Obljubila sem mu zvestobo!«

Sama ni vedela, kaj blebeče; v glavi se ji je vrtelo. Zato se ga ni branila, nego mu položila še sama roko okoli vratu.

Tedaj pa se je zakrohotal pl. Dandiny.

»Pl. Jekler? — Oh, gospa, ta je sedaj že daleč, daleč — morda že v Benetkah — morda v Neaplju; saj je odpotoval že pred štiriimi dnevi, z njim pa njegova nevesta baronesa Jakobina.«

Široko je odprla svoje tope oči, potegnila roke z njegovega vratu, pa vprašala strmeč:

»Nevesta? — V Benetke?«

»Da, gospa; oženil se je — skrivaj, boječ se vaše osvete in b:žal. Nazaj ga ne bo več!«

In zaihtela je zapuščena reva, pa začela — vinjena — obupana — glasno jokati in jokati . . .

No, gospa Tončka se je skoro potolažila; saj je bil Dandiny tudi plemenit, takisto oficir in pa mlajši, čvršči, nego-li pl. Jekler, njegov iskreni prijatelj. Po njegovem ljubeznivem prigovarjanju je skoro pozabila nezvestobo pl. Jeklerja . . .

V drami življenja gospe Tončke pa se je začelo že IV. dejanje . . .

XV.

V gostilnici »Pri labodu« v trgu T. je vladal nepopisen vrišč in krič. Vsi prostori so bili zopet polni do poslednjega kotička — povsod pa je odmevalo smejanje, vzklikanje, kričanje, glasno govorjenje, trkanje kupic in bučno vikanje:

»Živio, dr. Pajk! — Živio, naš poslanec!«

Za okroglo mizo konec dvorane je sedel ravnokar izvoljeni poslanec, poleg njega prijatelj dr. Strel, notar, zdravnik, sodni svetnik Grdinič, urednik »Narodnega prijatelja« in mogočni dekan Gorjanec iz trga Š.

Vse mize na okoli so bile zasedene od župnikov in kapelanov. Zadnji konec dvorane pa je bil poln kmetov.

»Zmaga, zmaga!« je kričal urednik s polno čašo vina v desnici. »Post nubila Phoebus — za dežjem solnce — za ponižanjem zmaga! Naša ideja — naš program — naš vodja, velerodni gospod doktor Karol Pajk! Slava mu, slava, slava!«

In po dvorani je znova završelo; vse je tiščalo k Pajku pa klicalo: »Živio! Slava!«

Zabuhla Pajkova lica so bila zabrekla od krvi, rdeče obroblijene oči so mu žarele v čudnem ognju, jezik pa se mu je zapletal, ko je izpregovoril:

»Hvala vam! — Živeli! — živeli!«

In trkal je z ljudmi, ki so silili k njemu, oprijemal se z levico za stolovo naslonilo, pa omahoval na desno in levo, zadovoljno, a bedasto se režeč.

Jedva je stal na nogah, zakaj danes je bil popil že neizmerno množino vina. Ves dan so trajale volitve; vozaril se je iz kraja v kraj in šele proti večeru je bil došel v T., kjer se je izvršila bitka med njim in starim poslancem Tirbičem. Trd boj se je bil; jedva deset glasov večine je pridobil z najhujšo agitacijo in najsilnejšim pritiskom vlade — toda, zmagal je vendarle ter dosegel tudi oni smoter, za katerega je v življenju največ trpel in največ žrtvoval: državno-zborski mandat . . .

Kakor blisk izpod jasnega neba je bila udarila med volilce vest, da je razpustilo ministrstvo državno zbornico ter razpisalo takoj nove volitve.

In nova stranka je nastopila prvič z vso silo v okraju T., da se poteza za poslanski stol kmetiških občin, katerega je imel Tirbič.

Kakor pred dobrim letom se je začela znova burna, terorizujoča agitacija. Pajkovi pristaši so tekali in se vozarili iz vasi do vasi, od kmeta do kmeta, »Narodni prijatelj« in »Katol. narodnjak« sta hujskala proti Tirbiču, dokazovala popoln fiasko »radikalne« slovenske politike, slepila volilce z najvabljujejšimi obljubami na gospodarskem polju, deklamavala o propadu vere in nramnosti ter poudarjala nujnost, da se skoro postavi vse šolstvo na strogo versko podlago. Po tem načinu je bilo pridobljeno za dr. Pajka še zadnje omahujoče duhovništvo, z njim pa seveda tudi zbegano kmetovstvo . . . In znova se je obnesel silni moralni in finančni pritisk na narod, ki ni bil zadostno probujen —: dr. Karol Pajk je s pomočjo svojih najnovejših zaveznikov zmagal, a resnični prijatelj celega slovenstva in slovanstva, Tirbič, pa je propadel z neznatno manjšino glasov. Nedslednost, častihlepnost, terorizem je triumfoval nad — značajnostjo . . .

V isti dvorani, kjer je pred nedavnim časom slavil sedaj premagani poslanski kandidat najponosnejše, pa tudi najpoštenejše slavje — v dvorani, v kateri je še jedva pred letom dni odmevalo grogovito ploskanje in viharno vzklikanje na čast Tirbiču: ravno ondi so se košatili danes dr. Pajk in njegovi agitatorji . . .

V gostilniški veži so bili nastavljeni štirje veliki sodi piva. Nebroj natakarjev in točajk je tekalo semtertja in donašalo pivcem pijače, katero je bil vso plačal zmagoviti Pajk. Pri nekaterih mizah so začeli že popevati, drugod so se krohotali in prepirali; ondi na klopeh poleg vrat pa je ležalo troje pivcev nezavestnih . . . Dim tobakov, smrad po mokrih, prepotenih oblekah, duh po razlitem vinu in pivu je polnil vse sobe.

Krik in vik pa je nastajal vedno glasnejši, burnejši, surovejši.

»Vse za vero — dom — cesarja,« je piskal patetično mlad, jetičen kaplan.

»Živela katoliško narodna ideja!« mu je sekundiral sodrug, debeluh. In pila sta . . . Namah pa se ju je polastila sveta ginjenost; objela sta se, se glasno poljubila pa zaplakala kakor mlada dečka.

»Izpolnilo se je, kar sem prorokoval lani baš v tej-le sobi, gospoda moja!« je kričal zanosno mlad koncipijent iz Pajkove pisarnice. »Po zaslugi velečastitih duhovnikov je spoznal narod, kako zaslepljen je bil, ko ni videl poklicanega svojega zastopnika, temveč volil ne-boklateža, fantasta, kramarja, ki ni dosegel ničesar. Po zaslugi velečastitih duhovnikov, ki so narod poučevali povsod, na polju, v cerkvi, raz leco, v izpovednici — povsod in vedno, ter mu strgali raz oči debele luskinе, ki so mu branile, da ni videl, kaj je belo in kaj črno . . . po zaslugi duhovnikov, kateri so se organizirali po duhoviti inicijativi gospoda doktorja Pajka, in pod navdušenim, neumornim vodstvom gospoda dekana se je zvršil v tako kratkem času velikanski preobrat; pridobili smo si za politično prosveto slovenskega naroda nevenljivih zaslug. Pokazali pa smo ob enem tudi svojim tovarišem v drugih okrajih, kaj zmore sloga, kaj doseže koncentrovana agitacija. Naj bi jih posnemali duhovniki povsod, potem dobode Slovenija iz vseh krajev zastopnike, ki se bodo odlikovali z isto duhovitostjo, politično zrelostjo in družabno uglednostjo, s katero se ponaša naš gospod poslanec! — Zato pa dovolite, gospoda moja, da napijem v prvi vrsti prezaslužnim političnim agitatorjem, potem pa vzoru značajnosti, domoljubja, poštenja in ljudoljubnosti — vzoru pravnika, ponosu našega okraja in diki slovenskega razumništva — ter zakličem: Živela naša častita duhovščina! Živel naš državni poslanec, gospod doktor Pajk!«

In zaorili so novi živio-klici; ponovilo se je trkanje kupic, pobijale so se steklenice in preobračali se stoli. Od nekod pa je zadonelo iz hripavih grl nekaj izkaženih akordov zdravice: »Kol'kor kapljic, tol'ko let . . .«

Dr. Pajk pa ni mogel piti več. Z izbuljenimi očmi je strmel v kričeče prijatelje, ki so vliвали vase kupo za kupo, ter cmakal s slinastimi ustnicami; glava mu je postala težka — razmršena se mu je nagnila na prsi. Roke, katere je imel sklenjene na napetem trebuhu, so mu omahnile ter mu kakor mrtve visele ob stolu. Težko je sodel. In — zaspal je.

Volilci pa so pili in pili, kričali in govorili zdravice uredniku »Narodnega prijatelja« in »Katoliškega narodnjaka«, velezaslužnemu dckanu Gorjancu, desni roki doktorja Pajka: gospodu doktorju Strelu in končno še — nad vse ljubljeni domovini slovenski . . .

Proti jutru je že šlo, ko so bili sodi do dna izpraznjeni.

Tedaj pa so zapeli še zadnjič navdušeno, jokaje, objemaje in poljubljuje se, s počenimi glasovi: »Hej, Slovenci, naša reč slovenska živo klije«, potem pa so se razšli . . .

Doktor Strel in urednik sta dvignila utrujenega Pajka ter ga pod pazduho držeča skoro nesla v čakajočo kočijo. Pajk se ni zavedel vso dolgo pot do mesta. Dasi sta bila tudi sama vinjena, vendar sta ga nesla tudi še po stopnicah celo v spalnico, ga napol razpravila ter ga položila še vedno nezavestnega na posteljo.

Težko so se dvigale Pajku široke prsi . . . obraz in vrat sta bila zalita od krvi; bolešno je hropel in ječal, in na vse klice Strelove se ni odzval niti z besedico.

»Vrag, pijan je! — Naj se prespi! — Ha, ko se zave, se bo čutil toliko bolj kot slavno izvoljeni poslanec! — Pojdiva!« je dejal urednik, in odšla sta . . .

Poldne je zvonilo v stolpu sv. Pankracija, ko je šla stara kuharica Marijana tretjič trkat na duri gospodove spalnice. In niti tedaj se ni oglasil.

Marijana pa je šla poslej v sobo, stopila k vznak ležečemu odvetniku, pa je kar odrevenela . . .

Lice doktorja Pajka je bilo bolešno izpačeno in smrtno blede, oči pa so bile napol odprte, steklene — mrtve.

In viknila je Marijana, da se je razleglo po vsej hiši:

»Mrtev je — mrtev!«

(Konec prihodnjic.)

O novih slovstvenih strujah v Slovencih.

Spisal Fr. Svetič.

(Konec.)

Naturalizem naglaša, da je demokratno in socializno nadahnen, ter podpira s tem dokaze o svoji upravičenosti. Da se novejšje slovstvo zanima za delavski stan in rabi motive iz »nižjih slojev«, je naravna posledica družabnega razvoja našega stoletja. Delavec je prišel šele v novejšem času do pomena, pravzaprav je »četrti stan« šele nastal v naših velikoobrtnih časih. V dobi klasikov in romantikov je bila družba sestavljena iz kmetov, meščanov in plemenite gospode; pisatelji so torej jemali snovi iz teh krogov, ali demokratni so bili tudi. Velike misli o zboljšanju socialnih razmer se porajajo seveda v tistih vrstah, ki čutijo krivico in bedo družabnega reda; komur se dobro godi, si ne želi izprememb in prevratov. Pisatelji pa so se nabirali, in se bodo nabirali po ogromni večini med vrstami ubogih in zatiranih, in naravno je, da hote ali nehote razpravljajo in širijo ideje svojih nezadovoljnih bratov. V marsikateri klasiški ali romantiški knjigi, ki se podaje dandanes iz rok v roke, nahajaš revolucionarnih misli, ki bi bile v čast najljutejšemu prevratniku. Francoski naturalisti tovarišem v sedemnajstem in osemnajstem stoletju, ki so pripravljali veliki prevrat, pač ne morejo očitati, da so bili ljudstvu manj prijazni nego oni. Da se je delavec vpeljal v novejšje slovstvo, je bilo neizogibno; tega ni treba ravno naturalizmu šteti v zaslugo. Sicer pa tendenca ne določi vrednosti umotvora samega na sebi. Tendencia je slovstvenemu izdelku včasih koristna, ker mu podeli enotnost in vodilno misel; toda dva spisa z nasprotnima tendencama imata lahko isto pesniško vrednost. — Umetnost, kakor veda, ni ne aristokratna, ne demokratna, ampak zgolj umetnost.

Med vzroki naturalizmovih pridobitev je morda najiminennejši ta, da obeta resnico. Sicer se trdi, da človek v berilu in gledališču ne išče resničnosti, ampak da si želi kaj drugega nego sliko navadne vsakdanjosti; da po dnevnem trudu ne mara zvečer na odru gledati in poslušati samega sebe ali svojega soseda, znanca in prijatelja, ampak da zahteva nenavadnih značajev, junakov, vzorov, ki mu bude domišljijo; ako so neresnični, pretirani, nemogoči, nič ne de. Mnogo je pa tudi drugih, ki hočejo v knjigi in na odru videti sliko pravih,

resničnih ljudi; realnosti iščejo tudi v umetnosti; vse drugo jim je »plitvo« in »lažno«. To so naturalisti po okusu, in prepričanju; naturalizem jih je pridobil s tem, da jim obeta resnico. — Marsikdo seže po naturalističnem romanu pač tudi, ker mu ugaja razpravljanje o skrivnostni človeški naravi. Saj se Zola sklicuje na zdravniške in fiziološke knjige, na znanstvene preiskave Bernardove, Ribotove, Taineove i. dr. Zoli se je močno vtisnilo, kar je zvedel iz teh knjig, in prav je računal, da bode preprostega bralca mikalo razpravljanje takih stvari v popularni obliki pripovednega spisa. — Ali je res hotel Zola v svoj prid bralcev pridobiti tudi s tem, da jim podaja pikantno berilo, si ne upamo razsoditi, ker mu ne vidimo v srce; verujmo mu, da ravna zgolj po svojem estetiškem prepričanju. Toda statistika razpečanih Zolovih romanov kaže, da so razen »La Débâcle«, ki obdeluje veliko vojno l. 1870., najbolj priljubljeni taki, v katerih se največ razpravlja o spolskem življenju.

* * *

Ali ima naturalizem bodočnost? Ali si je za vselej priboril trdno stališče v umetnosti, in bode-li res celo odsihdob edino on vladal v slovstvu, o čemer je videti sam trdno prepričan? — Naturalizem se ponša, da je zatrl idealizem; tisti časi so neki za vselej minili, ko je čitajoče občinstvo s slastjo uživalo prazne sanje v meglah visečega klasicizma in blodne romantike ter se zanimalo za njih po šabloni črtane, neresnične, neverjetne značaje in bolj smešne nego prikupljive junake.

Seveda, idealizem tudi zahaja s pravega pota in pretirava. Vsakdo, kdor ima kaj dobrega okusa, čuti, da je prisiljeno in nenaravno, ako n. pr. pisatelj v razgovorih in samogovorih svojih junakov kopiči doneče, modre izreke, kakor da je hotel poznejše rodove preskrbeti s potrebnimi citati. Upor proti takim prenapetostim je bil potreben in neizogiben. Nastopili so realisti, in zlasti, ker so njih izdelki ugajali okusu našega realistiškega in vednostnega stoletja, so brez težave izpodrinili zastareli klasicizem in sanjarsko romantiko. Ali vsaka smer se rada pretirava. Tudi med realisti so se pokazale radikalnejše težnje; oglasili so se pisatelji, katerim se je zdelo dotedanje slovstvo še premalo resnično, pretirali so realizem in zašli v »doslednji« realizem ali naturalizem, ki je baš tako skrajn tečaj kakor prenapeti idealizem. Sredi med obema je zmerni realizem.

Težko, da bi imel naturalizem dolgo življenje; tudi proti njemu nastane in je že nastal upor. Naprej pač ne more več; ko se obrabi, se bode moral vrniti, kar se že pojavlja semtertja. Gotovo velja zopet

izrek, da se konca dotikata (*les extrêmes se touchent*). Najmlajši slovstveni proizvodi niso več v soglasju z naturalizmovimi načeli. Nastale so zopet številne nove šole, n. pr. mistiki, dekadenti, simbolisti, psihologi, novokristjani, okultisti, kabalisti (!), teosofisti, astrologi (!), alhimiisti (!). Toda večina teh najmlajših — istov bode tudi težko ugajala zdravemu okusu. Njih zmeteni spisi so menda izdelki bolnih živcev in njih pisatelji degenerirani, napol blazni ljudje. (Primeri: M. Nordau, *Entartung*). — Potrpimo torej, da pride kaj boljšega. — Nekateri poprej zelo vneti bojevniki naturalistiškega krđela že zapuščajo vrste. Ko je Zola izdal roman »*La Terre*«, se je nekaj učencev (Margueritte, Guiches, Rosny, Descaves, Bonnetain) odpovedalo mojstru in izjavilo o navedenem romanu, da je »opazovanje površno, tehnika starokopitna, pripovedovanje plitvo, gnusobe pa toliko, da se nam zdi, kakor da imamo učno knjigo gnojeslovja v rokah; mojster se je neki kar pogreznil v blato.«

Vender brez sledu naturalizem ne izgine; sploh naturalizem, seveda ne Zolovski, ni nikdar izginil iz slovstva, v katerem se nahaja kot kvas že od nekdaj; samo da se ravna po zunanjih okolnostih, po okusu vsakovrstne dobe. (Primeri: *Naše doba* 1891. Čis. 3. O naturalizmu v básnictví. Spis. prof. dr. Jos. Durdík). V sedanji dobi pa izkuša ta kvas izriniti testo, v katero je vmešen.

Zahteva, da ravnaj umetnost po znanostnih načelih, se ne da izvesti; vendar je veda pesništvu koristna in potrebna. Veda je umetnosti sploh močna podpora; pomaga ji obdelovati gradivo, ji odgrinja nove obzore, ji priskrbuje novih snovi. Z naglašanjem vede in resničnosti je storil naturalizem pač tudi nekaj dobrega; kolikor toliko bode dobrodejno vplival na pesništvo, ki je bilo doslej prekonservativno, držeč se starih, obrabljenih snovi in ogibaje se novejših oblik življenja, češ, da so prozaiške in nevredne umetniškega obdelovanja. Naturalizem ima nekoliko podobnosti z wagnerizmom v glasbi. Oba sta skrajnja in se vsled tega gotovo ne obdržita stalno, pač pa pustita sledove kot preosnovalna življa v umetnosti. Kdo bi mogel resno trditi, da se po Wagnerju ne bodo več skladale in ne bodo več ugajale melodije v »zatvorjeni« obliki? In kdo bi jamčil, da se odslej ne bode več pisalo celo v klasiškem in romantiškem duhu?

Najnovejši razpor zastran idealizma in realizma je nam prepirljivim Slovencem seveda — dobro došel. Saj imamo, hvala Bogu! zopet eno priliko več, da se lasamo, in tudi, da pokažemo svojo učnost. Prepir je bil, kakor že rečeno, neizogiben. Sedaj se pa samo

nadejamo, da skoro potihne. Težko, da bi prišli do konca, in da bi ravno pri nas Slovencih dozorelo vprašanje toliko, da bi se mogli naposled odločiti: »odsihdob pišimo v realistiškem ali celo naturalistiškem duhu!« — ali pa: »ostanimo pri idealizmu!«

Pustimo neplodno modrovanje, kaj je lepo, kaj je umetnost in kaj njen pomen in namen. Morda bi se mogli ob kratkem tako-le rešiti teh sitnih premišljevanj brez konca in kraja: Umetnost je pojav posebnega čuta človeškega, umetnostnega čuta. Kakor imamo čuvstvo domovinsko, čuvstvo za resnice in vede, čuvstvo ljubezni in prijateljstva i. dr., tako imamo čut umetnosti, in kar ugaja temu čutu, to je umetno, ali je »lepo«, ali ne. Umetnost sama na sebi nima niti poučnega in blažilnega, niti razvedrilnega namena. Ako vendar koga poučuje, blaži in vedri, je to sekundarnega pomena. Prava umetnost je tista, ki ugaja zdravemu, normalnemu umetniškemu čutu.

Kaj zahtevajmo od svojih pisateljev? — Samo po sebi se ume, da morajo imeti pesniško zmožnost. Ako imajo poleg te zdrav okus, bodo imeli tudi čut za pravo mero in naravno preprostost, za takt in spodobnost. Poslednje se mora tudi zahtevati in se menda lahko zahteva, ne da bi se s tem umetnost kovala v spone in se ji nalagalo zatajevanje. Pišejo pa naj potem naši pripovedniki po idealistiških ali realistiških in, ako hočejo, celo po naturalistiških načelih; kajti tudi v naturalistiškem duhu se da spodobno pisati. Poleg Zolovega in zolovskega je tudi še drug, ublažen naturalizem (bolje: realizem), ki je onemu precej podoben v načelih, v obliki pa se razlikujeta, skoraj bi rekel, kakor noč in dan. — Zares nadarjen pisatelj si sme izbirati »genre« po svojem okusu; bralec se vdaja njegovi oblasti. Ako bi se nam oglasil genijalen romanopisec ali dramatik idealistiške smeri, bi nam bil tudi dandanes, v dobi nove šole, dobro došel. Ako ima delo res veliko pesniško vrednost, seže čitatelj, ki se je nasitil realistiških užitkov morda tako, da se mu gabijo, z veseljem po knjigi in se ne bode izpodtikal nad idealizmom, ako ga ni črez mero.

Toda napačno bi bilo izpodbujati naše pisatelje v obče, da bi se brez skrbi dalje držali izvožene ceste klasicizma in romantike, da bi nam dalje preslikovali davno izrabljene tipične značaje n. pr. nemškega ali angleškega poprečnega romana, in da bi nam dalje pisali povesti, ki niso družega kot nekoliko pomešani in presukani spomini iz nemškega romana, kateri nam je seveda prišel v roke, ko smo sedeli še na šolski klopi. Pri nas je dovolj toliko sposobnih pisateljskih moči, da sestavijo povest po nemških in celo slavni nemških vzorcih. Od svojih oblastnih sosedov na severu pa se mi Slovenci

glede romana nimamo ničesar učiti; k večjemu, kako se roman ne sme pisati. To se glasi sicer prevzetno, ali je resnica!

Vzor našim povestim naj bodo ruski romani, nad katerimi je vselej, če so tudi zelo naturalistiški, kakor lahna dišava razlit duh poezije, katerega pogosto zastonj iščeš v drugih realistiških spisih. Vzor našim pisateljem naj bodejo ruski realisti: Gogol, Turgenjev, Dostojevskij, Tolstoj i. dr. Kdor bi utegnil misliti, da se navdušujem za ruske pripovednike po večjem iz simpatij do sorodnega naroda, temu navedem ta-le glas iz nemškega tabora: »Was für Frankreich Balzac und Flaubert, bedeutet für Russland Gogol: die grosse Auferstehung einer Kunst, die fortan nur mehr gibt, was ist, und nicht, was scheint. Dostojewski, Tolstoi, Tschernyschewski und der in Deutschland noch zu wenig gewürdigte Wssjewold Garschin, sie Alle, die nahe daran sind, mit der cynischen Erhabenheit ihrer Kunst unsere deutschen Romanfabrikanten und Fabrikantinnen zu Tode zu knuten, sie Alle haben zu Füßen Gogol's gesessen.« (Neue freie Presse, 11. julija 1896; podlistek: »Der Mantel«. (N. Gogol). Von M. E. delle Grazie).¹⁾

¹⁾ Glej drugo točko današnjega listka.

Pesem.

Zaprta so njena okenca,
In ona spi božji sen.
A kje bi jaz spal, kako bi jaz spal?
Pod mило nebo grem ven.

Tu . . . tam . . . se utrne zvezdica
Kot solza iz oči,
O krasni ljubezni šepečejo
Bleščeči tisoči.

Med njimi kot srebrn čoln
Pa plove bleđi ščip;
Smehljajo se mu zvezdice,
Ko skrije se za hrib.

A da bi moja znali bol
Bleščeči tisoči,
Sožalno bi jim padale
Solzice iz oči.

Mihael Mihajlov.

Trnje in lavor.

Odlomki iz umetnikovega dnevnika. Priredil Alojzij Nigrin.

(Konec.)

tem trenutku je prihitel iz sosednje sobe Antonio, si gladil valovito, dolgo brado, mehko kakor volna in črno kakor ebenovina ter kričal:

»Odoardo še ni pel! — Odoardo še ni pel! — Signor Odoardo naj poje! . . . Kje tiči? . . .«

»Res! — Kje je — kje?«

Takoj je prihitel lord, ki me je bil videl, da sem šel k oknu, k meni ter me navzlic vsemu obotavljanju odvedel izza gardin . . .

Pel sem torej — in med drugim tudi ono arijo, katero sem pel oni večer s primadono Feodoro. —

In kako sem pel! —

Ko sem goste nekoliko opojil s svojimi glasovi, sem se umaknil v sosednjo sobo.

Ob vratih je slonela nevesta ter zrla v salon in njegovo šumno, vrveče življenje.

Bila je bleda kakor kaka mramornata soha. — Le prsi so se ji burno, hitro, visoko in valovito dvigale, in črne oči so ji paleče, žarko plamtele . . . Z malo, belo, skoro prozorno roko je nervozno stiskala fino čipkasto rutico. Blede, polne ustnice so ji drhtele. —

Pogledal sem jo z dolгим, strmečim, vprašujočim pogledom . . .

Na bledem, klasično dovršenem licu sta se ji prikazali dve veliki rdeči piki, ki sta se hitro večali ter ji pordečili celo lice do vratu.

Ugriznila se je v blede, trepetajoče ustnice, da so ji okrvaveli beli, mali zobje . . . Da, da — spoznal sem, da me ljubi — prepričan sem bil do cela! —

In jaz sem njo tudi ljubil! —

A vendar — vendar . . .

Kaka uganka je vendar človek — sebi in drugim! —

Kakor v polusnu sem se opotekel mimo nje ter taval naprej . . .

Brez namena, brez zavesti sem blodil iz sobe v sobo.

Povsod je vrvelo in šumelo glasno, veselo življenje, razkošen, zveneč smeh, fine in frivolne šale so polnile tople, skoraj vroče salone.

Šampanjec se je penil v srebrnih, starih, težkih in dragocenih čašah

Sluge so stopali dostojanstveno in tiho nalik sencam med gosti ter jim ponujali krepil.

Ob stenah pa so smehljaajoči se amoretke, nagi in kipeči ob pasu iz sten, držali bronaste, elegantne, s srebrom in zlatom okrašene svetilnike, raz katere je lilo celo morje svetljave ter polnilo sobane do zadnjih kotov.

V teh skoraj presvetlih, mamečih, vid jemajočih žarkih so se lesketali demanti po laseh dam, po vratah in rokah pa uredi iz zlata in srebra, v katere so bili vdeleni bleščéči safiri in turkizi, smaragdi in jaspisi, oniksi in sardi, topazi in berili, hrizoliti in rubini — veliki in majhni, pristni, pravi in ponarejeni . . .

Dragocene, lahke, svetle toaete, globoko izrezane in kažoče na rafiniran način krasote telesa, so prešerno švigale po salonih — črne, velike, goreče oči so strastno, poželjivo, zgovorno bliskale — bela, mramornata ramena, polne, mehke, čudovito elegantno zaokrožene roke so bile povsod na ogled . . .

Iz las, iz kipečih, vročih prsi, raz lica, iz obleke je duhtel težek, nasičen vonj ter polnil dvorano. S tem vonjem se je mešal sopar brezštevlnih luči. — —

Bilo mi je preteško, prezaduhlo, preživo v tej družbi, v teh svetlih, bogastvo in potrato dihaajočih salonih! —

Slednjič sem priblodil nehote in nevede v majhen, eleganten stranski budoar.

Stene so krile težke, motnordeče draperije, v katere so bile prepletene dražestne cvetke, živobarvne in motne, spajajoče se z barvo draperij in izgubljaajoče se v njej brez določnih kontur. Med cvetkami so bile vtkane vitke, stasite vile z dolgimi, valovitimi lasmi, ki so deloma popolnoma krili vitka, gola telesa, deloma jih zagrinjali le kakor prozorna tančica, a deloma so se ločili in dvigali med njimi še bolj določno posamezni, mehki, kipeči, plastično upodobljeni udje. — Za vilami so se pojali grdi, suhi, ostudno, pohlepno in pohotno se režeči satiri ter iztegali svoje suhe, dolge in tanke roke za krasnimi, bujnimi telesi.

Nekoliko pod stropom so se draperije oddaljevale od sten ter se sredi stropa spet združevale v polkrogu. — Tako je bila vsa sobica do cela podobna kakemu bogato okrašenemu in potratno odičenemu šatoru.

Raz strop je visel v sredini, kjer so se spajale draperije, majhen, eleganten, pozlačen lesteneč, katerega svetloba je le dremotno prodirala motnozelenkast, okroglast senčnik . . . Sobica je bila tako fan-

tastično in mistično razsvetljena, in po njej se je prostiral tih, blagodejen mir kakor v stranski, dremotni kapelici kakega gotiškega doma.

Ob stenah so bile razpostavljene umetne, tanke majoličaste vaze, v katerih so duhtele različne, domače in tuje, bujne cvetlice ter napolnjevale budoar s prijetnim, mehkim, a vendar dokaj opojnim in mamečim vonjem. —

Sredi sobice je stala na glavah treh vil, ki so se spodaj spajale v eno telo, elegantna mizica, na kateri je ležalo v neredu par kineških fantastičnih pahljač, nekoliko fotografij, posetnice s kronami, majhen binocle, par duhtečih, majhnih, belih rokavic in napol uvela roža-teja.

Stopil sem k oknu, ki je bilo obrnjeno na vrt, odgrnil damastno zaveso ter je odprl.

Zunaj je lahko deževalo.

Drobne, goste kapljice so enakomerno, enostavno, brez nehanja trkale ob velike šipe.

Na vrtu se je igral veter, lahko šumljaje, z mokrim drevesnim listjem.

Nedaleč od okna je stala visoka mramornata soha, predstavljajoča Amorja in Psiho v tesnem, strastnem objemu. — Mokri kamen se je lesketal in bleščal v polumotni luči, ki je lila nanj skozi velika salonska okna.

Dalje v parku je — lahko in enakomerno šumljaje in mrmraje — padal vodomet . . .

Naslonil sem se ob oknu ter se zagledal v temno, oblačno daljavo.

Mrzle deževne kaplje so mi rosile vroče lice, mi škropile lase, roke, obleko . . .

Zamislil sem se. —

Tedaj pa se je zganila zavesa za menoj, in mehka, majhna, trepetajoča roka se je lahko, boječe dotaknila moje rame . . .

Obrnil sem se. —

Pred menoj je stala grofica . . .

Za trenotek sem otrpnil . . . Potem sem iztegnil roko od sebe, kakor bi ji hotel zabraniti, da bi se mi bližala, ter sem hripavo, zamolklo, napol ječe vzkliknil:

»Signorina Silvi — ne! — grofica Arbello . . .!»

Srce mi je za čas zastalo — a takoj nato je bilo in utripalo spet glasno in burno, in kri mi je vrela in divjala kakor divji vulkan po žilah . . .

Stala je nekoliko trenotkov tiho, mirno, nepremično.

Črno, veliko oko se ji je uprlo bodeče, globoko v moje, prsi so se ji burno dvigale, čez ovalno mehko lice, zalito s temno rdečico,

se ji je prostrla neka čudna, mehka, obledela senca . . . Blesteči, dragoceni nakit v lasih — fin, umetalen dijamem s svetlimi, čistimi, seva-
jočimi demanti, v sredi s tankim, majhnim polumesecem — se ji je
nagnil nekoliko na stran, a črni kodri so se ji prilepili na vroči,
potni vrat.

Malo, mehko roko je položila v mojo trepetajočo desnico ter
tiho, poluzadušeno, a vendar strastno vzdiknila:

»Signor Odoardo!« . . .

O, kako je izgovorila te besede! — Iz njih je zvenela deviška,
sramežljiva, nežna ljubezen polurazcvetle devojke, pa zopet strast žene,
ki je že uživala slasti življenja ter si jih spet želi — v novi obliki, na
prepovedan, a tem bolj zaželjen način, tajnim, skritim potem. — Samo
dve kratki, majhni, vsakdanji besedi, a vendar polni strasti — bla-
znosti in blaženstva — obupa in nad — hrepenenja in strahu! . . .

Strepetal sem. —

Nje mala, mehka, mrzla in drhtajoča roka je krepkeje stisnila
mojo . . . Glavo je nagnila k mojim prsim ter zašepetala:

»Odoardo — jaz — jaz — te — ljubim!« —

Uničen sem se zgrudil v nizki fotelj . . .

Torej vendar! . . . In žena mojega prijatelja — dobrotnika . . .
mecena! — Te misli so mi nejasno rojile po glavi . . .

Molčal sem. —

Ona pa se je zgrudila pred menoj na kolena, in klečeč na zla-
tobojnem, mehkem levjem krznu, ki je bilo prostrto čez pisani arabski
čilim, mi je razodela s pretrganimi, kratkimi stavki, s poluzadušenimi
besedami, da me ljubi — da me je ljubila že dalje časa — od onega
trenotka, ko me je videla prvič v gledališču — na odru — da se
je morala vdati grofu proti svoji volji, brez ljubezni — na povelje
stričevo — kako je trpela, ko sem poljubil primadono, da — —

Slišal sem jo le kakor v snu, kakor v sanjah. V glavi mi je
šumelo, vrelo in vrvelo . . . Pred očmi so se mi vrtele v divjem plesu
fantastične podobe, vpletene v arabski čilim . . .

Ob velika okna je enakomerno, enozvočno škrebetal dež. —

Včasih je zadrevil veter kako kapljico v salon na rumenkasto
krzno — na vroče grofičino lice, na nje črne, svetle lase . . . V parku
je polnozvočno, nemirno, jezno šumelo drevje, in vmes je zadovoljno,
lahno brbljal in mrmral vodomet, katerega šepet se je nejasno, za-
molklo razlegal do budoarja . . .

Iz salona se je slišal šum, smeh, zadušena, vrveča govorica.

Tamkaj so blagrovali grofa radi krasne neveste, mu jo zavidali, mu čestitali . . . In on sam se je kopal v sreči in blaženstvu — a ona — ona . . .!

Tajno, mistično tišino v budoarju, ki je spominjala na skrivnostno, sveto tišino v cerkvi o prvem večernem mraku, je motilo le krčevito ihtenje grofičino . . .

Vročice je skrila med mrzlimi mojimi rokami ter plakala . . . plakala . . .

Jaz pa sem molčal! — Niti ene besede nisem imel, da bi jo potolažil! — Oj človek — oj srce človeško! —

Ko se je nekoliko pomirila, sem jo vzdignil ter povedel skozi par sob . . . Ni se obotavljala! Šla je molče, vdano, s sklonjeno glavo.

Ko sva prišla do vrat v veliki salon, sem ji pokazal grofa, ki je stal v živem razgovoru v skupini starejših gospodov, ter sem rekel kratko, zamolklo, nekamo trdo in neusmiljeno:

»Grofica — vaš — mož!« —

Zatrepetala je — me pogledala po strani s samo veliko, vlažno, bleščečo belino grozno žarečih oči — potem pa je brez glasu omahnila . . .

Prestregel sem jo, jo dvignil v naročje ter jo ponesel na kanapé.

* * *

Dva meseca sem ležal v vročici — bledel, besnel, divjal, se boril s smrtjo.

Ko sem slednjič nekoliko okreval, so mi naznanili, da je mlada, krasna grofica Arbello štirinajst dni po poroki umrla nagle smrti. —

Marsikaj se je govorilo, šepetalo in ugibalo . . .

Mladi grof Arbello je odpotoval v južno Italijo, kjer je imel velika posestva.

Jaz pa sem odpotoval, bolan na duši in na telesu, potrta, propadel, uničen, brez glasu, ki je bil boljša polovica mojega bitja, življenje moje, s katerim sem pred kratkim očarjal tisočere — odpotoval iz mesta, ki je bilo priča slave moje — in mojega padca . . .

Da, da — lavor in trnje — povsod ju srečujemo na življenja potih! — Kdo more zahtevati sam lavor? A samo trnje je stlano na pot marsikaterega zemljana! —

Tudi mene so nekdaj obsipali z lavorjem. Tudi moje življenje je bilo deloma stlano s cveticami. — A vendar — vendar — če pogledam nazaj v pretekle dni, se mi dozdeva, da je bilo več trnja nego cvetic — res, več trnja, več!

Herbard X. Turjaški. (1613 — 1669.)

Spisal Ivan Steklasa.

(Dalje.)

an Nikolaj Zrinjski je spadal med one hrvaške velikaše, ki se niso mogli nikakor sporazumeti s tedanjo dvorsko politiko, pa je zategadelj »venil in ginil«, kakor sam pravi, v svojem gradu Čakovcu ter samo še radi tega Boga hvalil, da se more včasih nagledati sramote turške. On in njegov brat Peter sta odbijala namreč vse napade turške na Hrvaško. Turke kaniške je Nikolaj celo prisilil, da so z njim sklenili poseben mir. In ko je bil le-ta sklenjen, so prišli Turki od vseh strani gledat znamenitega junaka, ki jih je tolikokrat premagal in pobil.

Na Dunaju niso bili zadovoljni z banom Nikolajem in še manj z generalom Petrom ravno radi teh junaških napadov. Med cesarjem in sultanom je bil sklenjen mir za več časa, in dunajski dvor ga je hotel vzdržati na vsaki način. Zabranjen je bil celo vsaki boj na mejah, in za škodo, ki so jo Turki na mejah večkrat provzročili po svojih napadih, ni cesar zahteval odškodnine. To pa je bolelo Nikolaja in Petra, in nista se mogla zdržati, da ne bi bila odbijala sovražnih Turkov, ko so se zaletavali čez meje na Hrvaško. Tako je razbil ban Nikolaj leta 1652. veliko turško vojsko pri Kostajnici, in osvojil bi bil tudi to trdnjavo, da so mu to dovolili na dunajskem dvoru. Petra so poklicali celo večkrat na odgovor radi njegovih smelih napadov. Dvakrat ali trikrat so ga odstavili od službe; ko so pa Turki znovič grozili hrvaškim mejam, so ga zopet postavili za generala iz strahu pred Turki.

Nekoč so mu zabranili udariti na Turke; toda on jih ni poslušal, nego napadel ter porazil sovražnika. Ko ga je pa cesar odstavil, je šel Benečanom na pomoč, in tu se je odlikoval leta 1654. v pomorski bitki proti Turkom. Ko se je povrnil v domovino, so bili Turki ravno zopet napadli Hrvaško; on jih je zgrabil pri Visibabi ter popolnoma razbil. To je bilo sedaj cesarskemu dvoru všeč, in zopet se je z njim pomiril. Sploh pa sta se od tega časa prav rada ogibala Nikolaj in Peter Zrinjski cesarskega dvora, kjer sta imela toliko sovražnikov, po navadi podpihovanj od cesarskih generalov na Krajini. Le-ti tujci so ju črtili radi sijajnih zmag nad Turki in radi pogumne obrambe pravic kraljevine hrvaške. Niti Nikolaj, niti Peter se večkrat nista

hotela podvreči zapovedim cesarjevim, a še manj vršiti naloge krajinjskih generalov, kadar koli sta bila prepričana, da ravnata tako le na korist svoje domovine. Ni bilo torej čudo, da sta bila oba tako pogostoma obrekovana na cesarskem dvoru.

V takih razmerah je prevzel generalat karlovški Herbard X. Ni bil to prvi Turjaški kot general na hrvaški Krajini; bili so že trije predniki iz Turjaškega rodu v tej časti. Prvi je bil Herbard VIII. zapovednik celi Krajini, znan radi svoje žalostne usode, ki ga je zadel v bitki pri Budaškem leta 1575. Drugi je bil Ivan Vajkard, naslednik Herbardov od leta 1575.—1579. na vsej Krajini, a od leta 1579. pa do svoje smrti (l. 1580.) tudi general karlovški. Tretji je bil glasoviti Andrej, četrti zapovednik na celi Krajini od leta 1589. do 1593. Le-ta se je proslavil v bitki pri Sisku leta 1593. Vsi ti trije njegovi predniki, posebno pa Herbard VIII. in Andrej so bili slavljene junaki, ki so se odlikovali v borbah s Turki ter niso še imeli toliko protivnikov med hrvaškim plemstvom kakor naš Herbard.

Četudi že takrat hrvaškim plemičem ni bilo po volji, da so dobivali visoke službe na Krajini tujci namesto domačinov, vendar ni bilo še med njimi tako hudih preprirov kakor kasneje; kajti krute borbe, ki so bile ravno takrat s Turki, so zahtevale složno delovanje vseh brambovcev na Krajini. Ti prvi namestniki pa tudi niso bili tako nasilni kakor poznejši, in ker so imeli mnogi tudi posestva na Hrvaškem, so se zlagali s hrvaškim plemstvom in narodom. Znano je, da so ravno Turjaški govorili in pisali dobro hrvaški kakor rojeni Hrvati. Tudi so se še takrat Hrvati nadejali, da dobe vendarle sčasoma domači velikaši to dostojanstvo na Krajini. Ali ta nada jih je hudo prevarila; kajti od 23 generalov krajinjskih sta bila samo dva Hrvat, namreč Juri Lenkovič (1593—1601), ki je bil pa le rojen Hrvat, drugače pa velikaš kranjski, in Vuk Krištof Frankopan (1626 do 1652).

Za vzdržavanje varaždinske in hrvaške Krajine so doprinašale Koroška, Kranjska in Štajerska vsako leto nad 150.000 goldinarjev, ter so si zategadelj stanovi teh dežel prilastovali za svoje plemiče pravico do višjih vojaških služb na Krajini, posebno do generalata karlovškega in nekaterih važnejših stotnij. Ni jim bilo torej prav nič všeč, da je bil imenovan leta 1626. za generala karlovškega Vuk Krištof Frankopan Tržaški, četudi so znali vsi njegovi vrstniki, da Krajina ni mogla dobiti boljšega vojvode in poglavarja. Vuk je bil v vojni junak, da malo takih, in zatorej Turkom strah iu trepet; vrhu tega pa je bil tudi vrlo moder upravitelj. Kot Hrvat je živel složno

s hrvaškimi bani ter ni nikdar posegel v njih področje. Cesar Ferdinand III. ga je posebno cenil ter ga celo imenoval za svojega tajnega svetnika. Zaradi teh velikih časti so ga mrzeli nemški in pomemčeni plemiči iz sosednjih slovenskih dežel ter ga nekolikokrat odstavili od službe. In ko je umrl (l. 1652.) ta glasoviti Hrvat, zavidni Nemci niso pustili, da bi bil imenovan za njim še kdaj kateri Hrvat za krajinskega generala. Bali so se, da ne bi ves narod potegnili za njim kakor za Vukom Frankopanom; kajti tako bi utegnilo nemštvo izgubiti ves vpliv na Krajini. Od tega časa je pa tudi plemstvo hrvaško začelo posebno mrzeti nemške generale in stotnike, ki so bili nameščeni na Krajini. Tudi Herbarda X. je zadel ta srd.

Z Jurjem Frankopanom, sinom glasovitega Vuka, se je Herbard X. še precej zlagal; ali ko je le-ta leta 1661. umrl ter je namestništvo prevzel Peter Zrinjski, se je porodil med njima prepir precej s početka; kajti ravno Peter in njegov brat Nikolaj sta bila najhujša sovražnika Nemcev iz razlogov, ki nam so že znani.

To sovraštvo pa se je sčasoma še povečalo. Peter Zrinjski je moral kot namestnik generalov opravljati vso službo pravega zapovednika, dočim je le-ta pobiral obilne dohodke karlovške in primorske Krajine. Toda Herbardu X. ni mogel nihče do živega, ker se je on oslanjal na svojega brata Ivana Vajkarda, ki je bil takrat že mogočen minister na cesarskem dvoru (1655-1669). Zategadelj se Herbard ni mnogo brigal za krajinske razmere, nego se je bavil raje z gospodarstvom na svojih posestvih, in tukaj je tudi po navadi živel. Na Krajino je dohajal samo takrat, kadar je pretila kakšna posebna nevarnost od Turkov, in pa kadar je bilo treba pobrati dohodke mastne službe. To je Petra Zrinjskega hudo jezilo; vendar pa zato ni zemarjal svoje službe — saj je bil junak od pete do glave — ter je bil s svojim bratom Nikolajem najhujši ter najnevarnejši sovražnik Turkom.

Ko je ban Nikolaj preganjal Turke ob Dravi ter namesto izgubljene Kaniže sezidal pri izlivu Mure v Dravo novo trdnjavo, Novi Zrinj, se je proslavil Peter s sijajno zmago pri Jurjevih stenah blizu Otočca.

Bosenski paša Čengić je bil sklenil leta 1663. udariti na Hrvaško z 10.000 Turki. Od Jurjevih sten se je spustila najprej prednja straža kakih 1000 janičarjev in spahijev (redna vojska). Hrvati so to četo napadli ter jo večjidel pokončali, a kar je ostalo, so zaplenili, med drugimi tudi njih načelnika, brata bosanskega paše. Zdaj je prišel tudi paša na bojišče, da osveti svojega brata.

Zrinjski je imel mnogo manj vojske, ali napadel je Turke tako jadрно, da so se le-ti silno prestrašili in kar zbežali, meneč, da ima Zrinjski dvakrat več vojske, nego je njih. Na bojišču so popustili vse strelivo in drugo prtljago. Tisoč Turkov je ostalo mrtvih, in osem zastav je bilo zaplenjenih. Med mnogimi zajetimi Turki je bil tudi sam paša Čengić, katerega si je pridržal zmagovalec sam ter ga odpeljal s seboj v svoj grad Bakar na morju.

Med tem pa se je zglašil Herbard X. za zmagovalca nad Turki ter zahteval ujetega pašo za-se. Dolžil je Zrinjskega, da ni vsega plena izročil njemu kot glavnemu zapovedniku. Celo cesarju Leopoldu I. se je potožil radi tega, in ker se le-ta ni oziral na te pritožbe, se je zahvalil na svoji časti, češ, da je bolehen. Vkljub temu pa je ostal še dalje v svoji službi. Ko se je kesneje sešel z Zrinjskim v Senju, mu je izvabil pašo Čengića ter ga prodal v Benetkah za veliko vsoto navzlic dani besedi.

Valvasor (XII. 58.) sicer pripoveduje o Herbardu X., da se je proslavil v mnogih bitkah, in da je ujel mnogo odličnih Turkov, za katere je dobil kot odkupnino mnogo tisoč goldinarjev. Tudi Peter Radics (Herbard VIII. Wien, 1862, str. 79.) navaja Herbarda X. kot zmagovalca nad Turki pri Karlovcu ¹⁾, toda ne potrjuje tega dogodka z nobenim dokazom. Izmed znamenitih ujetnikov turških sta nam znana samo Mustaj beg in Čengić paša, katerega pa Herbard X. ni ujel, pač ga pa prodal, in prav to je dalo povod še hujšemu sovraštvu med obema velikašema. Herbard X. ni mogel trpeti Zrinjskega vzpričo njegovega junaštva, radi katerega so ga vsi občudovali, takisto ne brata mu Nikolaja. Le-ta dva junaka sta branila, da niso Turki osvojili še poslednjih ostankov Hrvaške in Ogrske. To so tudi na dvoru cesarja Leopolda I. dobro vedeli, in zategadelj tudi tožbe Herbarda X. na-proti knezu Lobkovicu glede Petra Zrinjskega niso nič pomagale.

(Konec prihodnjič.)

¹⁾ Letnica 1556 ne more veljati za Herbarda X.; to je gotovo tiskovna pomota namesto 1656. Nam ni znano, na katerem viru je osnovana ta trditev Petra Radicsa v navedenem delu. Leta 1656. je zmagal Turke blizu Karlovca Juri Frankopan Tržaški, ne pa Herbard X. Turjaški. Po Valvasorju (XII. 65.) je prodal Turjaški le ujetnike, katere mu je izročil zmagovalec.

Kmetiška ljubezen.

Spisal Premec.

(Dalje.)

red dvema dnevoma so imeli v bližnjem trgu semenj. Mnogo vaščanov se je bilo tjakaj odpravilo, nekateri po resničnih ali dozdevnih opravkih, drugi in sicer večina njih iz gole radovednosti. Ko so se na večer vračali proti domu, tedaj je marsikateri po nepotrebem na široko meril cesto; marsikatera ženica je morala stati vedno za svojim možem, da se ji ne bi še v domači vasi zmuznil v kako krčmo, iz katere bi ga bilo težko spraviti.

Pri Lukovih so bili vsi doma ostali razen gospodarja, kateri je bil odšel na semenj, da bi ob tej priliki iztirjal nekaj dolgov . . .

Popoldne se je bil prej domov vrnil, nego je bil napovedal. Prva njegova pot je bila v hlev, da pogleda po živini. Ko je odprl vrata, se mu je zdelo, kakor da bi bila neka senca švignila mimo živine tja v kot, kjer je bila nakopičena stelja. Hlapec Tine pa, čeden fant, star kakih dvaindvajset let, je stal pri jaslih in se delal, kakor bi pokladal živini.

Gospodarja izpreleti nekaj sum.

»Ali si sam?« zavpije nad hlapcem.

»Sam,« odgovori oni nekako boječe.

Grdo ga je pogledal, potem pa stopil proti kotu. Oči so mu siloma prodirale polutemo, in glej, tam izza lesenega stebra se mu za blisnejo nasproti — ženska oblačila. Roka se mu krčevito iztegne po njih; zagrabi jih in z vso močjo potegne k sebi. Pred njim je stala — njegova hči! Mrtvaško bleda je bila, se tresla po vsem životu ter povešala glavo na prsi.

Sili se nagubanči čelo, zobje mu zaškripljejo in desnica se mu visoko vzdigne, da bi padla na hčer.

V tem trenutku pa stoji pred njim Tine ter ga prime za roko.

»Ne, topli je pa ne bodete!« . . .

Sila povzdigne zopet roko, in ta pade s tako močjo hlapcu v obraz, da se mu takoj ulije kri iz ust in nosa.

»Na, to imaš za svojo nesramnost! Ti, vlačuga, se spravi v hišo, tam že poračuniva! Ti pa poberi svoje cunje in se mi izkidaj še nocoj od hiše!«

»Hm,« je dejal oni pomenljivo, »tako j pojdem! Toda, še klicali me bodete, ako se stvar kako ne prenaredi!«

Gospodar mu ni ničesar odgovoril, toda kar zađušiti ga je hotelo, in le to si je želel, da bi kmalu prišel na zrak.

Kaj se je potem godilo v hiši, ko se je zaprl Sila s svojo ženo in hčerjo v najbolj oddaljeno sobo, kjer so ostali dolgo, dolgo, tega nihče ni vedel. Hči je bila objokana isti dan in še več dni potem.

Sila pa je dejal svoji ženi:

»To imamo pripisati le tvoji kratkovidnosti! Da bi se le kdo oglasil, predno se pokažejo posledice!«

No, in oglasil se je Rejčev Anton.

* * *

Črez dober mesec je bilo veselo ženitovanje na Rejčevini. Plesali so Antonovi svaki in sestre, plesal stric Matija in plesal celo stari Sila z bolešno Rejko. Vrtel se je Anton s svojo nevesto Marjetico, vrteli se svatje vsi vprek, da se je čul hrup in šum tja gori v vas. Pirovanje je trajalo tri dni in dve noči. Šele tedaj so se vsi razšli utrujeni, zaspani in izmučeni.

Ljudje so ugibali, kaj je Silo pripravilo do tega, da je dal hčer Antonu, ki je bil sicer dober človek, toda ne imovit, ampak celo zadolžen. Brusili so si jezike, toda pravega niso uganili.

Sila je Antonu takoj izplačal dogovorjeno doto, in Anton se je na mah rešil nadležnih svakov, in še nekaj gotovine mu je ostalo. Poprijel se je krčme in kmetije, najel še enega hlapca in deklo, in opomogel si je. Tudi Marjetica je bila kakor ustvarjena za gostilnico. Vdala se je v svojo usodo in je delala Antonu vse po volji.

Tako se jima je kazala brezskrbna in lepa prihodnjost. Živela sta mirno in zadovoljno, ne želeč si izpremembe. Anton je le redkokdaj še mislil na Katrico, in kadar se ga je polotila taka misel, jo je otresel takoj. Videl jo je bil zadnjič, ko je šel k poroki. Stala je v cerkvi za vrati blizo krstnega kamena, bleda, upognjena, nemo zroč po temni cerkvi . . .

Stara Rejka je bila vesela sinove sreče, a bolehalo je bolj in bolj, dokler je niso nekega pomladnega dne zanesli tja na stran nje-nega moža . . . In bolj je bilo tako!

* * *

Dnevi so naglo potekali drug za drugim. Nastopilo je vroče poletje.

Nekega večera, ko je bil Anton vprav pol leta oženjen, mu je povila žena krepkega sinčka.

»Ah, Anton, da bi le živel! Vidiš, prezgodaj je prišel na svet, bojim se!« je zašepetala sramežljivo žena. Pri tem se mu je komaj upala pogledati v obraz.

Toda Anton je bil tako srečen, da je bil za vse gluhi in slepi. Dosti mu je bilo, da je zrl v drobnega črvička pred seboj. Hodil je vsako minuto okoli zibelke, se pripogibal nad njo in božal novorojenčka z žuljavo desnico. Semtertja ga je vzdignil ter prenašal na rokah po sobi gori in doli. Ona pa se mu je smejala in se šalila, kako je neumen. No, fantek ni hotel umreti; vsaki dan ga je bilo več, da ga je bilo res lepo videti.

Tako je sčasoma minilo prvo burno očetovsko veselje. Anton se je ohladil ter začel bolj trezno presojati dogodke. In tedaj mu je včasih šinila čudna misel v glavo. Ni se mu zdelo mogoče, da bi fant, ki je prišel na svet pri šestih mesecih, mogel tako uspevati. Saj je celo slišal, da taki otroci nikdar ne žive. In bil je vsaki dan bolj zamišljen; nič več se mu ni prav ljubilo, in začel se je celo ogibati žene in otroka.

Necega dne se je odpravil po opravilih v bližnji trg. Na potu ga je srečal star znanec, Zaplotnikov Janez iz sosednje vasi. S tem si nista bila nikdar prav prijazna.

»Kam pa, Anton? Ali greš plenice kupovat?« ga je izpraševal šegavo Zaplotnikov.

Anton mu ni nič odgovoril, toda vprašanje ga je neprijetno zbodlo. Zaplotnikov pa je nadaljeval: »Eh, pri vas je čuden svet! Otroci se vam rode skoraj prej, nego poznate svoje žene!«

»Kaj hočeš s tem povedati?« je vzkipeł Anton.

»No, kaj? Šest mesecev si šele oženjen, pa imaš že živega sina! Da bi te plent! Kar ostrmeli smo vsi, ko smo slišali, da ti jo Sila da. No, zdaj pač vemo, kako se je to godilo! Ha, ha, Tonček — ti nas vse prekosiš!«

Smejal se je glasno ter šel po svojem potu.

Antonu je začelo prihajati čudno okoli srca. Tedaj ne le on sam, tudi drugi že ugibljejo o njegovem otroku! Celu pot so mu zvenele Janezove besede na ušesa. Tema se mu je delala pred očmi, in nekaj ga je tiščalo, da bi bil glasno zavpil in dal duška svoji notranjosti.

Dospel je v trg. Še na misel mu ni več prišlo, da bi opravil svoje reči, zaradi katerih je bil prišel. Zavil je v bližnjo krčmo, poklical vina ter pil in pil.

Pozno po noči se je opotekal proti domu. Vse se je vrtelo okoli njega. Obležal je sredi pota v blatnem jarku.

* * *

Zbudilo se je krasno jutro. Prvi solčni žarki so se prikradli čez bližnje holme, igrajoč se z listjem v vrhovih s sadjem obloženih dreves, odtod so se spuščali niže, vedno niže, dokler se niso spojili z rosnimi kapljami, bleščočimi se na visoki travi obcestnih travnikov.

Tedaj so se pa uprli tudi Antonu v hrbet. Začutil je neko dobrodejno toploto po vsem životu, privzdignil glavo, pretegnil roke in noge ter strmeč izpregledal. Sam ni vedel, kaj se je bilo z njim zgodilo! Roke so bile razprskane od trnja, hlače na kolenih pretrgane in vsa druga praznična obleka blatna in povaljana. V glavi mu je bilo grozno pusto in razbijalo je po njej, kakor bi mu kdo tolkel s kladivom po možganih. Le počasi se mu je vračal spomin. Prvikrat v življenju se je bil tako napil.

Počasi se je vzdignil. Pogledal je po cesti, ali kdo odkod prihaja. Ko ni bilo nikogar videti, se je začel snažiti, in tedaj so mu šele začeli stopati včerajšnji dogodki živo pred oči.

Začelo ga je biti sram.

»Ne, to ni moško,« je dejal sam pri sebi, »da si gorje tolažim z vinom. Prvikrat in zadnjikrat si se ga tako navlekel! Prav gotovo nikdar več ne!«

Spomnil se je žene. Kako naj se odslej proti njej vede? Težko vprašanje! V srcu mu je vrelo in kipelo, in le s silo je dušil svojo jezo.

»In je-li ona kriva vsega? Saj sem jaz snubil njo, ne ona mene!... Toda povedati bi mi bila morala! Oh ta denar, ta denar! . . . Prav se ti godi, Anton! Ako bi bil imel več poguma, bi bil vzel Katrico. Skupaj bi bila delala in vsega bi bilo dovolj, če bi bilo treba prodati tudi polovico zemljišča! Tako sem pa premožen, ha, premožen, pa tudi nesrečen! Saj imam toliko, da redim lahko še tuje otroke, ha, ha! . . . To jo premikastim, ko pridem domov . . . oh to jo bodem! . . . Kaj, ženo boš tepel? Kaj tako daleč si že, Tone? . . . Ne, ne, še pogledam je ne, to bo najboljše!« . . .

Take in enake misli so mu rojile po glavi, mu mučile telo in dušo, in le težko je stopal dalje. Solnce se je vzdigovalo više in više in pripekalo je, da je mislil, da mu prepeče možgane, in v debelih curkih mu je lil pot po obrazu in po vsem životu . . .

Od daleč mu je zablestela nasproti Rejčevina. Pozdravljali so ga stari znanci orehi, trepetajoč v lahнем vetriču s svojim temnozelenim listjem.

Anton je vzdihnil.

Ko je prišel pred hišo, sta ga čudeč se gledala hlapca, ker nista bila vajena, da bi ga videvala tako prepadlega in bledega. In šel je mimo njiju, kakor ju ne bi bil zapazil.

Hotel je stopiti v hišo. Tedaj pa je začul izpod oreha znani glas Matevžetovega Franceta.

»No, pojdi sem! Nekaj ti imam povedati!«

Anton je stopil k njemu in prisedel. France pa je začel z razburjenim in vinjenim glasom:

»Veš kaj? Včeraj sva se s starim sprla, ker mi ne pusti, da bi se oženil. Saj veš, Rožanovo Katrico bi rad vzel, pa stari noče nič slišati! No, jaz sem pa šel, in pijem že od sinoči in pil bom, dokler mu ne napravim vsega. Na, Anton, pij! Kadar je človek pijan, oh, kako je dobro zanj!«

Antona je bila pot tako utrudila in segrela, da ga je mučila neznosna žeja. Prime za kozarec in ga izprazni do dna. Oh, kako mu je to dobro delo! . . .

Steklenica je bila prazna . . .

»Marjeta, še eno!« je zavpil France.

Na pragu se je prikazala Antonova žena z otrokom v naročju. Ko je zagledala moža, je naglo pristopila in rekla: »Oh, samo da si doma. Kako sem bila v strahu, da se ti je kaj pripetilo, ko te ni bilo od nobenega kraja. Na, primi malo otroka, da lože prinesem vina!«

Toda Anton se ni zgenil. Njegove oči so bile strmo uprte pod mizo, in po obrazu so ga izpreletavale vse barve. Razburil ga je bil pogled na otroka.

Žena ga je strmeč pogledala, toda ni rekla ničesar, ampak je odšla z otrokom po vino.

Anton pa je pozabil trdni sklep, da ne bo več pil. Vlival je vase kozarec za kozarcem in sam je hodil v klet po vino, ne da bi zahteval kaj plačila od tovariša.

Na ženo se ni niti enkrat ozrl, dasi ga je prijazno opominjala, naj neha piti, ker sicer lahko zbolí.

Semtertja je pa zarezal na-njo, da se je prestrašena umaknila.

Popoldne sta bila on in France tako pijana, da nista vedela sama za-se. Antona sta morala hlapca nesti na posteljo, France pa se je zaril v seno.

Marjeta si je skrivaj brisala solze v predpasnik.

(Konec prihodnjič.)

V z o r.

Spisal Roman Košir.

Ve v petindvajsetem letu je bil in vendar še ni ljubil nikdar. Še nikdar ni bil okusil tiste sladke groze, ki obide človeka ob poljubu mehkih ženskih ustnic, še nikdar ni užil tiste razkošne omedlevice v objetju belih rok, ko nam šepeče na uho ljubeče bitje: »Kako te ljubim! — kako te ljubim!« — Še nikdar ne! In vendar, kako je hrepenel, kako hlepel po popolni ženski ljubezni! Srce, dušo, vse svoje žitje bi bil rad poklonil ženskemu bitju, ki bi ga bilo osrečilo. Delal bi bil za-nje noč in dan, trpel, skrbel, zbiral, hranil, da bi ga le ona ljubila srečna — vdana — zvesta. Vsemu bi se bil odpovedal, živel le za-njo, ji izpolnil vsako najmanjšo željo, pa ljubil, ljubil!

Bil je fantast, idealist.

Kadar je bil sam, je iztezal roke za žensko ter se sam trafil in mučil s prestrastnim, neutešenim hrepenenjem; kadar pa jo je srečal, videl njene bujnovitke ude, jagodaste ustnice, belo, čisto, ozko čelo, videl njene kakor alabaster krasne ročice pa njeno nožico v prosojni nogavici, ah, tedaj je vselej zardel kakor petnajstletna devojčica, povesil je oči, srce pa mu je hotelo utoniti od same plahe razburjenosti...

Da, da, plah je bil vedno, bojazljiv in sramežljiv.

Često je za trdno sklenil: »danes jo pozdravim, se ji predstavim, pa ji rečem, da mislim ves dan na-njo, da sanjam vse noči o njej — ji povem, da jo ljubim iz vsega srca, iz vse duše, iz vseh moči . . .« Ko pa je prišel usodni trenotek, tedaj mu je upadel pogum, noga se mu je obrnila v stran, in zbežal je, bežal pred njo, pa se togotil sam nad seboj . . .

In tako se mu je godilo od takrat, ko se je zavedel, da je — fant . . . Njegovi ženski vzori so se drug za drugim porazgubili, so se ali zaljubili, ali pa celo pomožili — on pa je ostal sam, brez ljubezni, a s srcem, ki je bilo polno neutešenih želja in nadej.

In leta so minevala. Njegovi tovariši so bili že dolgo srečni s svojimi izvoljenkami, nekateri tudi že s svojimi ženkami — le njega ni moglo premagati niti najvabljivejše smehljanje lepih zapeljivih ustec, le njemu niso mogli zamoriti plahosti in nezaupnosti v samega sebe niti najžarnejši izzivajoči pogledi ljuboželjnih bitij . . .

Kaj je bilo neki vzrok temu?

Morda prirojena boječnost, morda napačna odgoja in družba v mladih letih ali pa nervoznost ali kaj drugega . . . Kdo bi bil mogel to dognati! — Spoznal sem ga, ko je bil že zrastel skoro v mladega moža, ko je bilo vsako popravljanje njegovega značaja že prekesno, zamujeno, zato pa tudi brezuspešno.

* * *

Bilo je v maju, ki je na Dunaju tako lep, tako gorak, tako svetel.

Na »Ljudskem vrtu« so cvetli velikanski grmi vijoličasto-rdečega španskega bezga tam ob nešteti belih stezicah ter razširjali najbohotnejši vonj; divji kostanji so se košatili z mladim, mehkim, svetlozelenim perjem; veliki vodomet je brizgal svoj srebrni žarek v nedogledno višino ter se padajoč razprševal v milijone in milijone raznobojnih biserov. Vrabcí so vreščali, se topli, se kopali in igrali. Lahen vetrč je šumel v vrhovih drevja in grmičevja, a gori na azurnem nebu, čistem kakor deviška duša, se je smehljalo naše dobrotljivo solnčece.

Po potih, stezah in stezicah je kar gomezelo veselih, lepih, elegantnih ljudi. Oh, koliko neprodirno globokih, črnih, tako toplo zročih, duhovitih, šegavih, sanjavih oči . . . oh, koliko divnih ustec, koliko klasičnih noskov, bradic in ušesc . . . oh, koliko kipnih, stasitih teles, kakor nalašč ustvarjenih za ljubezen, je bilo videti ondi! — In povsod radost — povsod smeh — življenje.

Tam zadaj, blizu kipa toli rahločutne pesnice Sapfe, tam v drevesnem zatišju pa je igrala in igrala vojaška godba, polneč ves vrt z morjem sladko vznemirljivih, dušo vznášajočih, s srcem se poigravajočih glasov.

In ljudstvo je šetalo, napol glasno za godbo popevajoč, po taktu poskočnega valčka, napol stopajoč, napol plešoč ter se smehljajoč, s koketnimi koraki in pogledi, veselo, srečno, blaženo . . .

Oj, vi majski dnevi na Dunaju, oj ve blažene urice prežite med cvetočim, vonjajočim španskim bezgom in radostno pevajočim lepim dunajskim narodom, ne pozabi vas nikdar, kdor vas je gledal in užival s toli srečnim, prepolnim srcem kakor moj prijatelj — idealist Janko! —

Ondi za Tezejevim hramom je odmenjen otročjim posetnikom primeren prostor. Tam se igra vedno — od jutra do mraka — tolpa otrok, velikih in majhnih, s kolesi, obroči, z žogami, skakalnicami, lovilkami, bobni in trompetami, da se glasi neprestan vrišč, krik, vik, pa tudi jok.

Okoli igrišča so postavljene v velikem krogu zložne klopi z nasilanjali, pa široki železni stolci. Dočim poseda na klopi preprostejše, ubožnejše občinstvo, so železni stolci, za katere je treba vsakomu plačati neznatno vsotico, polni finejšega, elegantnejšega ljudstva. Največ sedi ondi seveda častitih očetov, milostljivih mamic, pa dojk, pestunjev, in — guvernantik. Tu nadzorujejo početje otrok, kramljajo med seboj, poslušajo le malo oddaljeno godbo ali pa čitajo.

In na dveh izmed tistih stolcev, tičečih tesno drug ob drugem, sta sedela tistega lepega, gorkega, svetlega majskega dne Janko in — guvernanta Elza . . .

Kako se je to čudo zgodilo?

Odkar se je bil začel po begu zime polniti vrt vsaki dan z mnogobrojnejšimi gosti, je že lazil za njo. A le iz dalje, obožujoč, hrepeneč — po svoji navadi . . . Ko je videl prvič njene kakor oglje črne, velike, žareče oči z dolgimi, resastimi, svilnatimi, malo upognjenimi trepalnicami in gostimi, širokimi, zaokroženimi obrvmi; ko je zazrl prvič njen krasni obrazek, žoltobled, bel kakor vosek pristnih sveč, njen klasično ravni nosek, nekoliko velike, bohotne, živordeče ustnice in dražestno okroglo brado; ko mu je obvisel pogled na njenem močnem, temnopoltem tilniku, na jako razvitem, klasično oblikovanem nedriju, ozkem pasu in na skoro pretiranem obočju; ko je prvič videl visoko, vitko, a vendar bujno postavo Elzino in njeno ponosno, v bokih se zibajočo hojo . . . ah, tedaj je bil Janko zopet zaljubljen, da je hodil ves dragi dan po vrtu in okoli Elzinega stola, da je videl, mislil le na njo, govoril ter sanjal le o Elzi. Vse njegove želje so se vrtele samo okoli nje . . . Toda jo nagovoriti, se ji pridružiti, ji povedati, da je očaran, zadivljen, omamljen od njene krasote, in da jo — ljubi, ljubi — strastno, globoko, iz dna srca, samo njo . . . oh, le to je bila že mesec dni njegova misel, le to njegov namen vsaki dan. Vsako jutro je prestal uro pred svojim zrcalom, želeč, da uravna čim najskrbnejše svojo toaleta. Hotel je biti lep . . . In vsako jutro mu je bilo srce polno poguma in podjetnosti. Ko pa je zagledal pred seboj njeno vranjelaslo glavico, se je ves njegov pogum razpuhtel v prazen nič, in — beseda je ostala neizgovorjena . . . In hrepeneje, mučenje in pa zaničevanje samega sebe se je začelo z nova . . .

Usoda, ki se toli rada igra s človeškim srcem, metaje kamenje na stezo, ki vodi do zaželjene sreče, pa je napravila tukaj zopet do brotno izjemo. In tako se je zgodilo, da se je mali, štiriletni Vilček, Elzin varovanec, zapletel ravno pred Jankom v svoje veliko kolo,

padel vznak ter začel neusmiljeno kričati. Janko ga je dvignil na noge ter ga tolažil.

Tedaj pa je pristopila k njima Elza.

»Lepa hvala! — silno ste ljubezniv! — Oh, ti neugnani otročaji... oprostite!« je dejala.

»O, prosim, gospodična!« je zajecal Janko, rdeč kot rak v obe lici.

»Moj Bog, ves ste se pomazali... glejte, vaši črni pantaloni!« je tarnala guvernanta, vsa obupana, pa brisala dečka.

»O, o... nič ne de... malenkost — je že vse v redu,« se je branil Janko.

Strašno je bil neroden. Ona pa je peljala jokajočega Vilčka k svojemu stolcu ter, oziraje se po Janku, dejala otroku:

»Tiho bodi! Saj si zopet lep. Tako!... Pojdi sedaj h gospodu doktorju, pa mu reci lepo: ‚Hvala!‘ Nu, pojdi, pojdi, Vilček!«

Deček je utihnil ter zvedavo gledal gospoda, ki si je smehljaje čistil z robcem zaprašene hlače.

»Nu, le pojdi — saj si tako priden fantek — pa reci gospodu: ‚Lepa hvala!‘« je silila guvernanta. Deček, bister, črnolas, kodrav, pa je stekel k Janku, in ponudivši mu svojo ročico, je dejal počasi, s svojimi še od solz se svetlikajočimi očesci ljubko ga gledaje: »Hvala!«

»O, kako si ti lep in priden deček!« je vzkliknil Janko; in segši v žep, mu je dal desetico: »Tu imaš, pa si kupi bonbončkov, ker si tako...«

Vilček je stekel vriskaje k Elzi, ne da bi čakal konca Jankovega ogovora. In čudno, Janko je šel za njim. Pristopivši pa k Elzi, ni vedel, kaj bi še zinil. Dobrovoljno, raztreseno, topo se smejoč, je poslušal dečka, ki je blebetal v eno mer:

»Elza, bonbončkov, bonbončkov!« ...

Guvernanta je bila zapazila že davno, kako je Janko postopal za njo. Koketno se mu je nasmehnila in, pokazavši prazni stolec poleg svojega, je dejala:

»Morda izvolite?«

In ko je sedel, je nadaljevala s prijetnim altom:

»Zdi se mi, gospod doktor, da sem vas že večkrat srečala... tudi tu na vrtu.«

»Da, da... gospica, tudi jaz... skoro vsaki dan sem tu... lep vrt.«

Oh, kako neroden, kako bedast se je zdel tedaj sam sebi! Skoro da ni znal govoriti vpričo nje. Ona pa je bila mirna, kakor da ga

pozna že od nekdaj. Zbral je vse svoje moči ter, brskajoč s paličico po pesku, jo vprašal:

»Če se ne motim, gospica . . . niste li Čehinja? Vaš izgovor . . .«

»Da, Pražanka sem . . . sedaj gnvernanta pri veletržcu Löwyju. In vi, gospod doktor, ste li tudi Slovan?«

Pogledala mu je s svojimi žarkimi očmi naravnost v obraz, poigravajoč se z zvezkom iz svetlordeče vezane Engelhornove zbirke pripovednih spisov.

»Slovenec sem iz Metlike . . . poslednje leto na vseučilišču,« je odgovoril Janko. Spomnivši se pa, da se še ni predstavil, je dejal: »Dovolite, gospica! . . . Moje ime je Janko Poljanec.«

»Oj, kako me veselil! . . . Torej sva po narodnosti brat in sestra! — Ne morete si misliti, kako težko mi je tu na Dunaju, ker moram govoriti vedno nemško!«

»Saj je vendar okoli stotisoč vaših rojakov tu, in vi . . .?«

»Z nikomer ne pridem v dotiko! — Kje li? Obitelj, v kateri služim že tretje leto, je strogo nemška ter zahaja le v nemške kroge. Sama pa seveda ne morem nikamor . . . Oh, da, prav vesela sem, da bom mogla sedaj vsaj z vami včasih pokramljati v materinščini! Saj znate češki, gospod doktor, kaj ne da? — In kadar utegnete, pridite sem na vrt . . . Saj boste, kaj ne da? — O, da, da, vi morate priti!« . . .

Poljanec je bil ves očaran radi Elzine ljubeznivosti. Kar zamaknjen je zrl v njen obrazek; čudil se je njenim krasno belim zobkom in divnim očem ter si mislil:

»Moj Bog, kako je čarobna — kako božanstvena, pa vendar tako prijazna!«

Glasno pa je dejal češki:

»V nepopisno srečo si bom štel, gospica, če bom smel kramljati z vami, kadar koli se vam bo ljubilo! — Na uslugo vam bom sploh v vsakem oziru . . .«

In govorila sta dalje: Elza o Löwyjevi obitelji, o Vilčku, o Pragi in Dunaju — Janko pa o Ljubljani, Metliki, o svojem modroslovnem doktoratu in o svoji bodoči službi. Minila jima je dobra ura; godba je utihnila, in vrt se je polagoma praznil. Mračilo se je že.

Tedaj je poklicala tudi Elza svojega varovanca, da pojmeta domov. In vstala je ter ponudila svojo ozko ročico Janku, rekoč:

»Z Bogom! — Pa do svidenja!«

Ni si je upal prositi, da bi jo smel spremiti. Stoječ pred njo, je postal zopet ves vznemirjen; okorno se klanjajoč in svoj klobuk v roki držeč, je zajecal:

»Klanjam se! — Kdaj izvolite . . . to se pravi . . . saj ste vsaki dan na vrtu . . . In jaz bom tako svoboden, če vam nisem nadležen . . .«

»Nikakor ne, gospod doktor!« mu je zatrjevala ona. »Nasprotno: prav veselilo me bo! Saj sem vedno ves popoldan sama. Pogovoriva se še o marsičem. Torej: jutri se zopet vidiva — in morda ravno na teh stolah!«

Z nova mu je ponudila malo drobno desnico, ga pogledala tako gorko s svojimi ognjenimi očmi, da se mu je vrtelo vse v možganih, in smehljaje je odvedla Vilčka.

Poljanec pa ni šel domov. Silno je bil vesel. In v srcu je čutil neko toploto in sladko tesnobo, kakor še nikdar poprej. Hitel je tja, kjer je največ ljudi: na Graben; zakaj sam s svojo srečo ni mogel biti.

In prišedši v tisto slovito ulico, je videl, da prižigajo že povsod luči. »Kako po bliskovo mi je minil danes popoldan!« si je mislil.

V prekrasnih, umetniško prirejenih, bogatih, jako okusnih in vabljivih izložbah izvestno najelegantnejših ondotnih prodajalnic so zažarele hkratu električne lučice, da se je kopalo v hipu vse v nekem posebnem, čarobnem svitu. Široki Graben se je napolnil z najmodernejšim, najbogatejšim, najlepšim, najpikantnejšim, pa tudi najbolj bahavim občinstvom, ki se je po širokem trotoaru izprehajalo v dveh vrstah gori in doli. In tisti veseli, razposajeni, mogočno resni, gigrisko blazirani, v vseh jezikih sveta čebljajoči ljudje so se zdeli Janku — sami prijatelji. Vse je ljubil tisti večer, vsakoga bi bil najraje objel, pa mu pravil o svoji sreči, da je govoril z Elzo, s krasno, divno, čarobno, ljubeznivo Elzo, ki mu je obljubila že za jutri — sestanek! —

Hodil je torej med vrvečo, radostno množico, pa se smejal, govoril sam s seboj ter bil tako dobre volje, kakor še nikdar.

* * *

Sešla sta se poslej skoro slednji dan. Dočim se je igral mali Vilko med svojimi glasnimi tovarišicami in še glasnejšimi tovariši, sta sedela Elza in Janko na obcestnih, štirikrajcarskih stolah, kramljala, ali pa se šetala po vrtu semtertja, poslušajoč godbo, kritikujoč občinstvo, pa se pomenkujoč o svojem življenju.

Elza je tako polagoma — v odlomkih — povedala svojemu spremljevalcu, da je bil njen oče bogat praški trgovec. Vzgojena je bila v najboljših institutih ter živela do svojega sedemnajstega leta

v največjem izobilju. Oče je imel štirinadstropno hišo in veliko prodajalnico za sukno. Imeli so v narodnem gledališču ložo v prvem nadstropju ter se vozili s svojo kočijo. Kar nanagloma pa je izgubil oče vso imovino. Postal je agent, a se je že dve leti potem ponesrečil na železnici ter umrl v bolnišnici . . . Matere ni imela že od devetega leta. Oče ji je zapustil le par stotakov. Te je porabila za svojo nadaljnjo izobrazbo ter se naučila francoščine in italijanščine.

Po priporočilu tvrdke, pri kateri je služil pokojni oče na zadnje, je postala osemnajst let stara že guvernanta pri baronu A. Poučevala je dve deklici. Imeli so jo vsi jako radi ter ravnali z njo kakor z domačo hčerko. Oh, to so bili najlepši časi njenega življenja! — Baron je prebival večinoma na Dunaju, ker je bil državni poslanec. Baronica pa je najraje potovala ter prebila le par mesecev v Pragi ali na Dunaju. Potujoč z baronico po različnih letoviščih in kopalščih, se je naučila Elza v teku časa še angleščine, v kateri se je utrdila zlasti z daljšim bivanjem v Aleksandriji in v Carigradu . . . Baronica je potovala vedno z dvema služkinjama in s slugo. V Aleksandrijo je vzela s seboj tudi sina Roberta, pa njegovega domačega učitelja. Sicer je ostal Robert vselej pri očetu . . .

Pripovedujoč o svojem potovanju po Švici, Franciji, Italiji, po Balkanu, Turčiji in Afriki, pa je kazala Elza svojo veliko izobraženost; opazovala je vse silno natančno in imela ostro oko in uho za vsako, tudi najmanjšo znamenitost. Poznala je dobro tudi domače češko slovstvo, pa tudi nemško, še bolje pa italijansko in francosko slovstvo, ter bila proučila temeljito tudi svetovno zgodovino.

Razumevno je torej, da je bilo občevanje z njo lahko celo tako nespretnemu zabavniku in tako plašnemu kavalirju, kakor je bil Janko.

Tudi on ni bil porabil svojih vseučiliških let samo za svojo strokovno vedo, za modroslovje in jezikoslovje, temveč se je v prostih urah prav navdušeno bavil z leposlovjem slovanskih in romanskih narodov. Imela sta torej snovi za svoje pogovore vedno dovolj.

In tako sta se navduševala skupaj za Paula Hervieuja, Abela Hermanta, Alfonza Daudeta . . . skupaj se divila nedosežnima slikarjema duševnega žitja: Guy de Maupassantu in Gabrijelu d' Annunziju . . . zgražala se skupaj nad tragiko »Razkolnikova«, pa se rogala frazastemu Ohnetu in zopet občudovala mračno poezijo Švedov, Norvežanov in Dancev. Potem pa sta se razgovarjala dan za dnem o Opatiji, Monaku, Meranu, o Porečah, o narodni noši balkanskih narodov, o običajih mohamedancev in Armencev, pa o slovanski koloniji v Aleksandriji . . .

Zanimivi razgovori! In vendar, vendar . . . kaj so brigali Janka vsi francoski, vsi italijanski, ruski in nordiški realisti in naturalisti . . . kaj so ga zanimala svetovnoslavna kopališča s prekrasnimi okolici, jezeri, morskimi obalami . . . kaj so bili Janku tedaj kostumi Črnogorcev, Arnavtov, Grkov, Armencev . . . tedaj, ko bi bil najraje govoril o Elzinih velikih, ognjevitih, nerazumno globokih očeh, o njeni svileni polti, njenih divnih zobkih in bujnih, črnih laseh . . . ah, tedaj, ko mu je silila vedno po grlu navzgor, ko ga je pekla na ustnicah vedno in vedno le ena, kratka, sladka beseda: »Elza, nepopisno vas — ljubim!« — Odpiral je usta, a ziniti te besede ni mogel, naj se je še toliko pripravljaj. In tako je mineval sestanek za sestankom . . . in tako sta preresetala že vso francosko, italijansko, nordiško, nemško, češko, pa tudi slovensko liriko, epiko in dramatiko . . . a povedal ji vendar še vedno ni bil onega, kar bi ji bil povedal rad že mesec prej, nego sta se seznanila: da jo ljubi, da jo obožuje, da misli na bodočnost le v najslajši zvezi z njo, z Elzo . . .

Sedaj je bila Elza tretje leto pri veletržcu na Franovem ringu. In zakaj ni več pri baronu A.? — Sta-li bili oni deklici že toliko odrasli? — Neverjetno. Elza je bila stara okoli štiriindvajset, petindvajset let. Samo tri, štiri leta je službovala pri baronu. Je-li bila sama odšla, ali so jo bili odslovili? In zakaj? —

Bilo je še toliko takih in enakih vprašanj, katerih si pa Janko stavil — ni. O tem niti razmišljal ni. Kaj ga je tudi brigalo, zakaj je pustila kako službo, ali zakaj je ni obdržala! Smešno. Morda so postali tisti aristokratje, ki so »ravnali z njo, kakor da bi bila domača hčerka,« sčasoma vendarle arogantni, tiranski in brezobzirni. O, koliko slučajev je, da so gospodarji iz početka samo zato prav prijazni in domači s poslom, da ga polagoma tem tesneje privežejo na-se, pa da ga pozneje še tem huje izrabljajo . . . Morda je bila zinila Elza kako žaljivo besedico — v naglici — izpozabivši se — in spor je bil gotov. Morda pa ji plačuje Löwy za vzgojevanje Vilčkovo več . . . morda so Löwyjevi še ljubeznivejši z njo! —

Kdo ve, kaj je bilo! Elza ni povedala sama ničesar o tem — Janko pa ni vpraševal . . .

Neko popoldne sta se zopet šetala po Ljudskem vrtu . . . Zopet se je gnetla najbolj pisana množica semtertja med odcvitajočimi grmi španskega bezga, in ondi v paviljonu je igrala godba.

Tedaj pa je dejala Elza:

»Gospod doktor, prosila bi vas nekaj.«

»Oh, gospica, na vsako uslugo sem vam!« je hitel Janko.

»Nocoj pojdejo vsi Löwyjevi na odhodnico profesorja sorodnika, ki je imenovan za ravnatelja v St. Pöltnu; jaz pa sem svobodna. Bi me li hoteli spremiti v »Narodno gledališče«? Igrali boda Sudermanov »Dom« in jaz bi . . .«

»Z največjim veseljem . . . O, tudi jaz sem želel videti enkrat to mojstrsko dramo!« je zatrjeval Janko. »O, kako krasna prilika! Torej — počakam vas ob poldnevih pred hišo. Ali je prav?«

»Lepa hvala! . . . Toda ne, pred hišo ne! . . . Čakajte me raje pred parlamentom. Da?«

»Kakor hočete, gospica!« —

In počakal jo je. Šla sta.

Pred Narodnim gledališčem so že stale goste tolpe ljudi. Kočija za kočijo se je ustavljala pred širokim portalom. Došlece je sprejemal uniformovan hišnik, vedno in vedno se klanjaje in odkrivaje svojo plešasto glavo. V obširnem vestibulu z dvema blagajnicama je postavalo nekaj dunajskih gigrlov in pa častnikov, ki so zijali v obraz vsaki došli dami ter zbijali nosljaje neslane dovtype . . . Po kotih so stale teje in ciprese, iz sten pa so moleli simbolski kipi, predstavljajoči dramo, glumo, žaloigro in igro s petjem. Prihajali so gospodje v temnih salonskih suknhah, orokavičeni, s cvetkami v levi gumbnici in z daljnogledom preko ramen. Spremljali so dame v svetlih modrih toaletah, globoko izrezanih na prsni in hrbtni strani, s kratkimi rokavci in preko laket segajočimi svetlimi rokavicami. Skoro vsaki je visel okoli vratu na drobni verižici eleganten binokelj ali pa lornjeta. Uniformovani slugi so se jim klanjali, jih vodili, hodeč pred njimi, jim odjemali vstopnice ter jim odpirali duri v dvorano. Povsod je vladal šum, nervozno tekanje, povpraševanje, odgovarjanje, žvenketanje novcev, drsanje, ropotanje in smejanje . . .

Ko sta vstopila Elza in Janko, se je obrnila za njima takoj trojica postavajočih in kritikujočih, svetu tako nepotrebnih članov blazirane „jeunesse dorée“.

»Eé . . . eé! — Piramidalen kebrček . . . eé . . . eé . . . superbe!« je meketal eden izmed njih, natikaje si monokelj, pa pačil svoj obrti obraz v strašne izraze.

»Krasna je, divna . . . ah! — Ti lasje . . . te oči, ah!«

»Ah, noga, noga . . . poglej vendar njeno nogo!«

Janko in Elza se nista zmenila za take duhovitosti. Hitela sta po pregrnjenih stopnicah navzgor . . . imela sta vstopnici za sedeža na balkonu.

Ko sta našla kupljena sedeža, je bilo gledališče že skoro polno. V parterju, na balkonih, na galeriji, po ložah in na stojiščih je tičala glava pri glavi namigavajočih, ozirajočih in klanjajočih se ljudi. Poluglasen govor in pridušen smeh je donel od spodaj, od zgoraj, od zadaj, od strani in od spredaj, da se je zdelo človeku, da je v središču vse te raznovrstne množice . . .

In še malo časa je minilo; tedaj pa so zažarele vse električne lučice, orkester tik pod odrom je zasviral rahlo, fino in ognjevito prekrasen valček, in — zmračilo se je po vsem gledališču . . . Začuli so se osorni »pst! — pst!« — : drama se je začela vršiti. Nastala je grobna tišina. Na odru pa se je razvijala in razvijala strašna slika korupcije, hinavstva, svetohlinstva, lizunstva, licemerstva in navidezne, lažnive npravnosti; slika, ki kaže z elementarnim vtiskom propalost v današnji družbi najvišjih desetisočnikov, katerih svilena obleka je posuta z biseri ter vonja po najprijetnejših parfumih in najdražjih esencah . . . slika družbe, katere vedenje in govorjenje je najprostejša komedija, slepitev slepega proletarijata in suženjskega plebejstva, ki meni, da vidi pred seboj gole tipe moralnosti, plemenitosti, dobrotljivosti in nesebičnosti . . . a naga istina je toli ostudna, kakor da se je valjala po smradni — kloaki . . .

O, »Magda«, »Magda«, ti klasična podoba modernega umetnika, kažočega nam jedno žrtev komedijantovske, svetohlinske morale! Naj bi se učile ob tvoji usodi resnične poštenosti i — naše matere — i naše sestre! —

V gledališču ni bilo čuti ni diha . . . Le zdaj pa zdaj je ušel komu tih, težek vzdih . . . Ko pa je zdrsnilo zagrinjalo in so z nova zažarele svetilke, si je brisal skoro vsakdo oči. Kakor bi se odvalila skala s prsi, so se oddihovali poslušalci, pa zakrivaje svojo pretresenost, se nasmihali drug drugemu, hvaleč nedosežno umetnico Sandrockovo . . .

Ko pa sta se ozrla Elza in Janko, sta videla, da sta plakala oba.

»O, gospica, to je resnična tragika,« je vzkliknil brez srama Poljanec ter si otiral solze, »tragika, ki mora geniti divjaka! Brez patosa klasikov — brez idealnega barvanja romantikov doseže umetnik z iskrenim slikanjem gole istine tolik uspeh!«

»To je ravno tista silovita moč resnice in pravice, ki se zateka dandanes v leposlovno obleko realizma,« je dostavila ona. »Kdo si mu upa ugovarjati?« —

»Mene pa je spomnila ta drama tudi besed modrega Shakespearea, ki pravi nekje: »Morala? Sodba o morali in nemorali? Pri

bogatincih je ne vidimo, ker je pokrita in odeta z baržunom, v svilo in sobolovino . . . pri ubožcih pa gleda skozi luknje raztrganih cap, da jo dosežeš celo s slamnato bilko!« — Da, da, to je ključ do upravičenosti naše sodbe o nrvnosti: Vse smeš, samo da te nihče ne vidi! — Če pa grešiš očitno, s kolom po tebi!« . . . —

In šla sta proti domu. Oba sta bila razburjena in pretresena do dna duše. Molčala sta. V Jankovem srcu, rahločutnem kakor napeta struna, pa je gibalo, vršelo in sililo na dan nekaj, kar mu ni dalo pokoja že dva dolga meseca.

Motna razsvetljava ulic, samota, mrak . . . vse, vse mu je velevale: »Zini, zini! — Tu je prilika, kakršne ne boš imel morda nikdar več . . .«

In iztegnil je roko, jo prijel rahlo za laket ter hotel izpregovoriti. Ona pa je mislila, da ji nudi svojo roko, in smeje se ga je oklenila; in zopet sta šla dalje, dalje ter — molčala . . .

Stopajoča drug tik družega, pa sta čutila oba, kako trepečeta . . . In vendar sta prišla prav do vrat Löwyjeve hiše, mučec se, nestrpno pričakujoč in želeč, da bi bilo že skoro vsega konec . . .

Ko pa je bila iztegnila Elza že roko, da bi pozvonila hišniku, je šinila Jankova desnica instinktivno za njo, se je krepko oklenila ter jo položila na njegove ustnice. In poljubivši njeno ozko ročico, je vzkliknil Janko, trepetaje, s solznimi očmi in bled kakor stena:

»Gospica . . . Elza . . . ah, moj Bog, koliko moram trpeti!«

Dalje ni mogel. Preveč se mu je tresel jezik. Roke njene pa navzlic temu ni izpustil iz svoje.

»Vi trpite? — In jaz, gospod doktor, trpim z vami . . . Ah radi vas!«

Tudi ona ni mogla dalje, zakaj omahnil je pred njo na koleno ter ji poljubljal obe roki, ihteč, jecljajoč:

»Elza . . . Elza! — Moja — vaš!« . . .

Tudi dunajske ulice so po deseti uri prazne. Zato ju ni videl nihče. In če bi ga bil tudi kdo videl, Janko se takrat za to ne bi bil brigal! —

Minila je ura in še ena, ko sta hodila še vedno ob Löwyjevi hiši gori in doli, neprenehoma govoreč; ko pa sta se utrudila, sta šla na klopi v drevoredu ob Ringu. In ondi sta se domenila vse: Janko napravi s početkom julija svoj doktorat, pa sprejme takoj z oktobrom suplenturo na K—ski gimnaziji. Elza ostane samo do konca julija v službi. V oktobru se pa poročita. Janko je imel od dedine po rajnem očetu še do dvanajst tisoč. Živela bodeta torej lahko brez skrbi . . .

Tako sta se dogovorila.

Ko pa se ga je oklenila Elza zadnjič, da se poljubita, mu je dejala, poredno se smehljaje:

»Ah, koliko časa sem morala čakati! — In vendar sem te ljubila že takrat, ko si se mi predstavil, iz vse duše, iz vsega srca! — Ti pa nisi vedel — ah, bal si se me tako . . . tako . . .!«

In z nova ga je poljubila burno, strastno, zadušljivo, da se mu je vrtelo v glavi, kakor da je vinjen . . . Ta bojazljivec . . . ta sramežljivec! —

* * *

In kar sta sklenila, sta izvršila: dr. Janko je postal suplent na gimnaziji v K. — Elza pa njegova žena.

Bil sem celo na njiju poroki. Oh, oba sta bila tako lepa! Ona črnolaska krasnih, ognjevitih, kakor brušen topas se iskrečih oči, lahno zardelih, bledih, kakor vosek belih lic, v krilu nedolžnosti in čistosti, ki se je prilegalo divno njenemu klasično oblikovanemu nedriju in njenim bokom . . . on pa v elegantnem fraku, plavolas, vitek, postaven in — mirno srečen . . .

(Konec prihodnjič.)

Zunaj.

Spisal Radoslav Murnik.

»Kjer mnogi spe nevzdravno spanje,
Kjer kmalu, kmalu dom bo moj
In — tvoj.«

Gregorčič.

Od ostrega, mrzlega vrhovja Kamniških planin pihljajo svežilne jutranje sape preko plodovite ljubljanske ravani sem proti tajnotihemu grobišču pri svetem Krištofu, plovejo hladni toki valovoma, mehko, laskavo čez staro ozidje doli na zimzelen, zeleniko, bršljan, počivajo, snivajo v žalobnih vrbah, finovejnih tujah, mrakotnih cipresah . . . In z nova se vzdignejo in zibljejo travo, pisane in duhteče cvetlice po mnogobrojnih gomilah . . .

Pomladansko jutro nad grobovjem!

Topli dnevi so izvabili zemlji čarobno bogastvo vonjavega, žarno-barvnega cvetja, zasejanega ljubim pokojnikom od milih rok. Po lahko klanjajo mesečne rože svoje temnordeče glavice in vabijo pestrokrile metulje k sebi; — vzdrtavajo bisernobeli in bagreni klinčki, skromno

vznikle vijolice in milotne spominčice; — cveto pisane begonije, modre lobelije in astre in margerite, zlatorjavi krizantemi, rumenkasti poliantii, velikocvetne zardele grandiflore; — vztrepetavajo mečaste juke in dracene . . .

Povsodi na okolo razsipava solnce blestečo, slepečo svetlobo na zlate križe in gladke kamene in ograje — povsodi na okolo radostno utriplje mlado življenje — sredi kraljestva smrti!

— — In visoko gori v jasnih zrakovih nad bujnimi setvami prostranega ljubljanskega polja žvrgole neskrbno veseli škrjančki in se kopljejo v prečistem etru!

. . . Brnenje hroščev, zuj čebelic in os in mušic, sapljanje vetrca, šum drevja — vsi ti lahni glasovi narave se strinjajo v tiho simfonijo, katero moti le zdaj pa zdaj hreščeči zvok grobarjeve lopate — ali rezki pisk in zaporedno puhanje železničnih strojev — ropot prekladanega premoga in drdranje težkih voz na bližnjem južnem kolo-dvoru

— Kraj obzidne rakve na severni strani starega pokopališča je stala mlada dama s svojim malim sinom. Iz njenih mirnih, vdanih, vlažnih oči, iz mehkih potez njenega prelepo pravilnega obraza in iz vsega njenega prirodno ljubkega kretanja ji je izhajala neka posebno prikupljiva resnoba, neki ljubezniv ponos!

Okolo nje je tekal okrogloličen deček, z novo sabljico pogumno opasan!

»Mamica, ali je v grobu mraz?« je zdaj vprašal otrok.

»Mrz . . . mrz!« je odgovorila gospa . . . Nehote jo je streslo. —

»In če bi ti umrčkala, mamica . . . če bi . . . ali . . . ali, ali bi te tudi dejali v grób?« je zaskrbelo malega.

»Seveda bi me dejali.« —

»Tudi? — Kako . . . kako pa bi bilo to?«

»Imela bi oči zaprte — bila bi bleda in ne bi se ganila v rakvi. — In nič več bi ne slišala, čeprav bi me klical moj Ivanček še tako glasno! — Črni možje bi prišli — in me vzeli — in pokopali!« —

»Ti grdi črni možje!« je zažugal Ivanček jeznega obrazka in prijel za bridko sabljico! —

»In . . . in ali bi v grobu nič ne jedla?« si je domislil po kratkem molku.

»Nič.«

»Tudi torte ne?« je hitro dostavilo dete.

»Tudi ne,« se mu je nasmehnila mlada mamica.

»Ne?« se je začudil neutrudni izpraševalček in se obliznil. »Kompot bi pa vendar rada?! —«

»Tudi kompota ne.« —

»O jaz bi ga pa!« je urno zagotovil naivni junaček in takoj zopet pozvedoval: »In strah — ali bi te bilo kaj strah . . . po noči . . . tukaj notri — v grobu?«

Ona ga ni slišala, utopljena v tožne, tožne misli. — — —

»In če bi bil . . . če bi bil jaz pri tebi, mamica, kajneda, ne bi te bilo nič strah!«

Zvedavo jo je pogledal s svojimi nedolžnimi, čudečimi se očmi. . . Potem je stopil tesno k njej, jo prijel za roko in prosil s tihim glasom:

»Mamica, ti ne smeš, ne smeš — umreti!«

»Ako ne boš priden in me boš samo jezil —«

»Saj bom priden, mamica, saj bom! . . . In tudi juhico bom zdaj rad pil —«

»Zdaj se poslovi od groba stare mame; lepo se odkrij, Ivanček, in križ naredi! — Tako. — — Pojdiva!«

»Veš, mamica, saj bi te jaz in papa ne pustila, če bi prišli tisti, tisti — možje!« je nadaljeval zgovorni otrok, moško korakajoč s svojo mamico proti izhodu pokopališča. — Ona se je ozrla na desno.

— Ostreje je bil potegnil veter od severa, kjer so se sijajile iz neizrečeno finega para ponosne fronte gorenjskih velikanov in se odzarljale bleščeče ledene palače v lesketajočem svitu pomladi.

»Juhico bom že pil,« se je spomnil Ivanček. »Pa mnogo ne, mamica! — — Juhica ni dobra; juhica je tako kislá! — Potice so pa dobre, mama, potice . . . Kadar bom velik, bom same potice papal! . . . Pa torto tudi . . . Pa kompot tudi . . . In — in — in bonbone! Celo skledo bonbonov bom! — Ha! — Pa še žrebička si bom kupil! . . . Pa čisto pravega, živega žrebička — tako lepega, malega! . . . In ihaha bo rekel — in z repkom bo mahal . . . če ga bodo muhe srbele! Živ pa mora biti — da bo kar sam hodil po tleh — in ga ne bo treba — vleči za trak . . . Jesti mu bom dal pa mrvíce . . . pa travíce . . . pa ovsa . . . pa krompirčka . . . pa, pa malo telečje pečenke! . . . Pa preveč ne, da ga ne bodo bubali zobčki!«

Tako je pripovedoval Ivanček resnega obrazka. — Prišla sta po Dunajski cesti skoraj do bolnišnice, ko je vzkliknil otrok na ves glas:

»Mamica, papa gre! — Vidiš soldate? Činzarasa!«

Od Tržaške ceste sem so korakali vojaki domačega pešpolka od napornih vaj, vsi blatni, znojni in izdelani, za godbo, pred katero je

stopalo neredno krdelo neaktivnih civilnih »prostovoljcev«. Daleč tam zadaj je zamolklo pel boben stotnije . . .

»Ali ne bodo začeli?!« se je pritožil Ivanček in nestrpljivo stopical po trotoarju, kjer so se ljudje jeli ustavljati. Tudi ob vhodih in po odprtih oknih so se zbirali radovedni gledalci in poslušalci. Otrokom pa je bil najbolj všeč mali konjiček, ki je vozil mogočni boben! Zdaj je vzdignil vodja palico, in zazveneale so činele na moč, zabobnal veliki boben! Ubrana svirala zo zasvirala oživljajalno potnico, in premagovalna sila osvajajoče burne godbe je pretresla vsem srca!

Kmalu za godbo je jezdil pred svojo kompanijo mladi stotnik Evgen Lokar, najlepši oficir vsega polka.

»Papa! Papa!« ga je klical Ivanček že od daleč, mu mahal z rokami in mu metal poljubce . . . okolo ustnic mlade gospe je zaigral rajski nasmeh, duša ji je plula v brezmejni sladkosti materinske sreče . . .

Stotnik je zasukal golo sabljo in salutiral soprogi. — Tačas je tudi Ivanček potegnul svoj mali meč in prijazno pozdravljajal znane mu častnike, dokler ni odkorakala zadnja stotnija visoko vzraslih sinov slovenskih gora.

Lepo stotnikovo soprogo je izpreletal mraz . . . Od mrtvih, gluhih višav kamniških strmin je bila zavela nenadoma ledena sapa. —

In zdelo se je mladi ženi, da prinaša ta težka ledena sapa vlažno vonjavo grobnega cvetja . . .

*

Neko noč se je Ivanček v svoji posteljici mahoma prebudil. Iz sosednje sobe, kjer je spala bolna mama, je slišal tihe korake, ihtenje in vzdih. — Sedel je v svoji posteljici in pogledal na okrog. V medlo razsvetljeni sobi ni bilo nikogar. Strah ga je obšel . . . Rad bi bil zakričal, a glas mu ni hotel iz stiskajočega se grla. — Zdaj so se bližali hitri koraki! In prišel je papa, smrtno bled, vzdignil Ivančka iz posteljice, ga naglo zavil v odejo in ga molče odnesel v drugo sobo k postelji matere bolnice. —

»Ubogi moj Ivanček . . . zlati moj otrok!« je šepetala počasi, komaj slišno. »Objemčkaj me . . . še enkrat! — Izgubil boš . . . svojo mamicolo!«

»Lepo jo poljubi!« mu je velel oče. —

Dečku se je bleščalo pred očmi . . . Skozi solze je videl dragi obraz med blazinami — mili obraz — — tako prelepo bel!

»Moja, moja! . . .« je zaihtel, objemajoč jo in poljubljaajoč. »Ne umrčkati, ne umrčkati! — Saj bom priden, mamica, tako priden!« —

— Drugi dan je ležala bleda mamica sredi sveč v prekrasni krsti . . .

Ivanček se ni dal utolažiti. — Po obedu pa je splezal stotniku v naročje in mu tiho povedal na uho:

»Papa, danes sem — dve juhici! Reci to mama, da ne bo več huda na-me . . . da bo vstala . . . in k nama prišla . . . Ji boš povedal?«

Toda papa mu ni nič odgovoril. — Pritisnil je dečka k sebi, da ga je skoraj zbolelo, ga poljubil in hitro odšel . . .

*

Trumoma so hodili ljudje kropit pokojnico in donašali vencev . . .

Večkrat je šel Ivanček pogledat, ali se ni morebiti predrznil priti tudi kdo — izmed črnih mož! — Toda nobenega ni bilo razen enega. Ta pa je bil dober človek — saj je sam dejal Ivančku, da mu straži in varuje mamico pred onimi . . .

Naposled so pa vendar prišli in začeli zabijati in zatvarjati krsto! . . . Burno se je izpulil deček pestunji iz rok in zdirjal v žalobno sobo. — Tam je pokleknil pred črne može in jih s povzdignjenimi rokami tako lepo prosil, naj mu vendar ne vzamejo njegove dobre mamice! — Njegove edine mamice . . .

— Za trenotek so postali v svojem žalostnem opraviilu. Ganila jih je mila prošnja iz ust nedolžne sirote . . .

Potem pa je prišel papa in odvedel jokajočega k pestunji. Možje pa so odnesli krsto . . .

Ivanček je zopet privzdignil objokani obrazek. Varuhinja je odprla okno in pokazala dečku izprevod, ki se je jel počasi pomikati. . . . Otroku se je razvedrilo lice. Ni se mogel načuditi črnim konjem, ponosno dvigajočim glave s črnimi šopi, in svetlemu vozu, ki je odvajal krsto in vence. Videl je zdolaj tudi papa in strica in mnogo oficirjev in neznanih ljudi. —

In zapel je ubrani zbor ljubljanskih zvonov . . .

*

Zadaj pod korom stolne cerkve stoji v mračnem kotu stotnik. Srce mu razorava smrtna bol. — Danes so mu položili v grob mlado soprogo!

Trudili so se tovariši in prijatelji, da bi ga odvedli v razvedrilno družčino. Ali kaj naj mu bo zdaj vse drugo, njemu, ki je izgubil svoje najdražje za vselej, na veke izgubil svoje vse — njo! —

Dal si je bil osedlati konja in dirjal v divjem diru po poljskih potih po Posavju, da mu je bil vranec ves zasopljn in zapenjen. Vedno dalje je hitel jezdec. — Pozno v mraku se je vrnil.

Nikjer ni bil našel tolažbe . . . In zdaj stoji tu v svetišču, in dušo mu razrivajo neznosne bolečine.

Sveta, tajinstvena tihota kraljuje v veličastnem hramu božjem, prevonjanem od kadila. Mogočni duhovi blaženstva carujejo tukaj . . . Od teh tihih vrst temnih klopi, od teh slik in kipov, od teh resnih pilastrov, od teh kropilnikov in darilnikov, iz teh mirnih, mirnih kapelic, iz te impozantne kupole veje dih veseljstva, dih večnosti!

Verno moleč in proseč kleče tu in tam zaupljivi obiskovalci, nepremične sence. Duše, rešene vse nizke malenkostne pozemnosti, dviga sladak, tolažilni mir v prečiste višave . . .

Tam v klopi pod svetlim lestencem kleči mlado dekle. Od luči se utrinjajo sijajni plameni — in glej! — na rahlo zvenečih lilastih krilih pritrepče zlat krilatec nad devojko in ji šepeče. Nekaj nebeško lepega ji pripoveduje: na obraz deklice lije rajska milota — solza radosti se ji utrne iz oči in kane na klop, z voskom okapano. In trepeče angeljček nad devojko in odtrepeče z zvenečimi eterskimi perotnicami in se razlije zopet v barve in svit . . .

Stotnik se vzdrami.

Tam pred oltarjem je stal, ni še dolgo tega, s svojo obožavano Ano. S kolikim naporom, po kolikih ovirah si je moral priboriti cvečo nevesto! »Strašna kletev je zator našemu rodu« je odklanjal stari tast vsako snubitev. »Moja žena, nje mati in stara mati, vse so umrle po prvem porodu . . . Ano bi zadela ista usoda! — Prazna vera? — Verjemite mi ali ne!»

Naposled pa se je starec le vdal. Vztrajnost in gorečnost mladega častnika sta mu nekoliko omajali nesrečno preverjenje. Te bujne oblike, ta vzorna rast, ta krasni obraz naj bi bil zapisan zgodnji smrti?

Prišel je Ivanček na svet. Tukaj, v tej cerkvi so ga krstili. Sreča in veselje mladih zakonskih se jima je zdela brezmejna. Še lepša nego prej nevesta je bila zdaj ljubeča mamica.

Danes — danes pa že počiva prvo noč med mrličji pod tujami in cipresami tam zunaj. —

Na uniformo padajo solze . . . Prej, na pokopališču, ko je zapel mrtvaški zvon — ko so polagali krsto v grob — ko so drsketale iz jame vrvi — ko je padala težka prst in kamenje, otlo bobneč, na krsto, takrat mu ni hotela kaplja iz oči. Zdaj pa, na tem veličastno-

mirnem svetem kraju mu je siloma, nevzdržno privrel solzni tok, mu lajšat neizmerno srčno gorje.

*

Nocoj dolgo ni mogel zaspati. Proti jutru so ga mučile divje zmetene sanje.

Stal je sredi pokopališča.

Skozi prozorne redi oblakov je zavrelo kakor srebro; izza sivih nebesnih zaves je sipal mesec iskre po križih in kamenih. Preko grobovja je vela težka mrtvaška sapa, ječala okolo zidov, zdihovala med vrbami, tujami in cipresami.

Zmrazilo ga je.

Tu ga objamejo mehke roke, valoviti svetli lasje mu igrajo okolo lic — pred seboj zagleda Ano v poročni obleki, s poročnim vencem. Tako lepa se mu ni zdela še nikdar. —

»Ah — tako dolgo sem te iskala!« je zdihtnila ona in se ozrla nazaj proti arkadam. Govorila je tiho — tišje od šumenja cipres. In pogledala mu je zvesto v obraz, ga poljubila na ustnice in mu šepnila: »Pojdiva!«

Prijela ga je hlastno za roko in ga vedla v cerkev, polno meglenih prikazni. Skozi okna je lila mrtva mesečena svetloba v širokih potokih v nočno svetišče. — Prišel je duhovnik in ju jel poročati . . .

»Da!« se je razlegalo po cerkvici.

»Da!« je odmevalo z nova po mrtvomirnem hramu.

»Amen! —« se je oglasil zadaj nekdo z otlim plasom . . .

Ženin se prestrašen obrne. — Gorjel! — Pred njim stoji smrt!

»Memento mori!« done zamolkli glasovi pošastnih svatov.

Na zvoniku bije ura počasi polnoči . . .

»Čestitam!« se zareži bela žena s koso in mu ponudi roko, kost. »Le z menoj!« Vsi gredo iz cerkve.

Na dvoru zunaj se dvigne angelj raz krogeljo in zatrobi mogočno, zatrobi silno na dolgo trobento, da se pretresa vsa zemlja in pokajo gore!

Vse pokopališče se mahoma oživi. Grmeč se odpirajo grobovi, in iz njih prihajajo nešteti tropi mrličev. In okrašeni z velmi venci in črnimi trakovi zaplešejo v mesečini nad gomilami pošasten ples!

Strahotno se sučejo okostja, se vrte nad zidovjem, vrše nad grobovjem, krožijo hitreje in hitreje nad pokopališčem . . . kako se svetijo v trepetajočem mesečnem svitu gole kosti! Kako klopočejo brezmesne čeljusti! Kako plapolajo v polnočni sapi dolge bele odeje!

Viharni vrtinec ugrabi tudi ženina in nevesto in ju zažene sredi med besno kolo strahov.

In novi in vedno zopet novi roji vstajajo iz jam, si ponujajo roke in se družijo z vrstami plešočih duhov . . .

Skozi oblake vro širni potoki svetlih isker na križe in kamene, in preko odprtih grobov veje burneje in burneje dušič veter, zdihuje ob zidovju in toži med vrbami, tujami in cipresami.

»Ana!« vzklikle ženin . . . Na prsih mu sloni mrzlo okostje; mirtov venec vihra z mrtvaške glave.

»Memento mori!« zadoni otlo okolo in okolo. — Na zvoniku bije počasi eno po polnoči . . .

Bolesten jek se razlegne po pokopališču, semtertja po tleh se kotalijo trohle kosti in mrtvaške glave v zevajoče jame, in grmeč se zatvarjajo grobovi . . .

Z glasnim krikom se zbudi stotnik iz divjih sanj.

*

Deževni oblaki, prepregajoči vse nebo s kalno sivoto, so se proti poldne razdelili, in naredil se je izredno lep jesenski dan.

Vseh svetih dan!

Jasno se sveti nad odprtim vhodom na pokopališče tam gori na krogli angelj s trobento sodnjega dneva in kaže z drugo roko v sijajne višave; jasno se odražajo nad vrati črke svečanega napisa: RESURRECTURIS!

Nbrojni roji se pomikajo po cesti, ki vodi k sv. Krištofu. Vsa Ljubljana vre na grobove, bogato okrašene s cveticami, venci in spominskimi trakovi; gnetejo in srečavajo se gosti tropi po ozkih potih med vrstami gomil, molijo, spominjajoč se pokojnikov, in občudujejo cvetje in spomenike in kipe in simbolične genije in reliefe in piramido z lučicami.

Kraj obzidne gomile na severni strani starega pokopališča stoji stotnik Lokar z Ivančkom in vojaškim slugo.

Dečku je lice usahnilo; tudi tako zgovoren ni več, kakor je bil prej. Tiho gleda, kako se tresejo pisane rože in dolga zelena peresa v lahnem jesenskem pišu, kako gore mirne luči v črno zakritih svetilkah, kako vrve neznan ljudje po pokopališču . . . Pri sokolski piramidi zapoje pevci . . .

Zdaj pa zapazi Ivanček onkraj pota dekletce, klečeče ob zapuščenem grobu, katerega sta mah in trava prerasla čez in čez. S svojimi šibkimi ročicami se trudi sirota, da bi očistila gomilico kolikor mogoče lepo.

»Zakaj puliš travo?« se ji približa Ivanček.

Plašno vzdigne deklica glavo.

»Otrebiti jo moram,« mu odgovori, obotavljajoč se, »zato da bom potlej postavila gori bele kamenčke, katere sem si prinesla s seboj.«

»Ali imaš tudi ti svojo mamico tukaj notri —?«

»Očeta in mater ... oba!« je zaihtela in si brisala solze s predpasnikom.

»Zakaj pa je vaš križ tukaj tako ... tako grd? — Zakaj ni lep? — In venca tudi nimaš nobenega? — In lučic ... lučic tudi nimaš?«

»Nimam. — Nimam krajcarjev! ... «

Ivanček se je vrnil k očetu, ki ga je poklical. Od tam je gledal, kako nadaljuje deklica delo. Naposled je zgotovila. Iz rute je vzela okroglih kremenčkov in jih jela nastavljati sredi groba v podobi križa. — Rada bi bila pozvala zdaj lepo oblečenega dečka, ali bala se je oficirja.

Tu je zaprosil Ivanček: »Papa, lepo prosim, daj mi krajcar!«

»Čemu ti bo?«

»Dal ga bom oni-le deklici, da si kupi rožic in lučic za grob!«

Stotnik se je obrnil k slugi, mu dal denarja in ga odposlal. V kratkem so gorele tudi na sirotinem grobu bele svečice, in na lesenem križu je visel preprost venček.

Solze hvaležnosti so zalile dekletcu oči; trepetajoč je prišla, da bi poljubila oficirju roko. Ali on tega ni hotel in jo vprašal, kako ji je ime.

»Marička,« je dejala sirota.

»Na, Marička, tukaj imaš še nekaj!« je rekel stotnik in ji je dal svetel denar.

»Ne smem!« je zajecala v strašni zadregi in si mela roke. »Ne smem vzeti ... Teta bi me doma tepla ... Rekla bi, da sem ukradla. ... Ojoj — je že tam-le!«

Prikrevsala je stara ženska odurno strogega obraza z bodečimi, sivimi očmi in odvedla deklico s saboj, hripavo kričeč: »Ali si mi zopet ušla, ti potepenka ti! — Le čakaj, doma ... «

In potegnil je oster veter in pogasil plamenčke na grobu sirote ...

*

Ivanček je ležal shujšan in bled v svoji posteljici.

Pred sebe je dal poklicati svoje mlade prijatelje. Dokler je bil zdrav, se je igral z njimi vojake; bili so vsi dobri soldati in vsi sami majorji in generali! On pa jim je bil vojskovodja.

Vse te svoje tovariše je pozval k sebi; stali so tiho pred posteljico, kjer je imel mali bolnik na odeji poleg sébe konjičke in kravice, belega backa in črnega zajčka, knjigo s podobnicami, pisano žogo v mreži, boben, puško in sabljo.

In vse te svoje igrače je lepo razdelil svojim prijateljem in jim toplo priporočil, naj nikar ne pozabijo in dajo zajčku in backu in konjičkom in kravicam tudi kaj jesti! Potem je dal vsakemu izmed njih roko . . .

Po noči je prosil papa, naj ga vzdigne v posteljici, in mu je dejal:

»Papa . . . k mami pojdem! — — Da . . . da je ne bo strah v grobu!«

Stotnik, ki je bdel vse noči pri otroku, ga je mehko pobožal po upadlih ličecih. »Le spančkaj . . . spančkaj lepo, da boš prej zdrav!«

»O papa, meni se je sanjalo o mami. Prosila me je, naj pridem!«
— Drugi dan ni mogel več govoriti.

»Ivanček, Ivanček, kako ti je?« ga je klical stotnik, vrnivši se iz kasarne. »Ivanček, ali me ne slišiš?«

Tiho ječanje se je izvilo otroku iz bolešno pretvorjenih ustec. . .

»Ivanček!« se prestraši oče in ga prime za vročo ročico. Deček upre v njega svoj trpeči pogled. Drobní prsti se oklenejo oficirjeve roke in jo potegnejo počasi k izsušenim ustnicam . . . Ivanček je poljubil svojemu papa zadnjikrat roko. —

— V sijajnem solnčnem blesku so se odzarjale ponosne kristalne fronte gorenjskih velikanov; od strmega vrhovja Kamniških planin so pihljale lahne sape preko ljubljanskega polja sem proti pokopališču pri svetem Krištofu, zibale nagrobno drevje in stlale cvetje v nove grobe, ko so polagali v beli krstici Ivančka v jamo, da bi spaval pri svoji mami tam zunaj.

L I S T E K.

Svetcu o 70-letnici. Izpolnjujoč zadnjič dano obljubo, smo hoteli napraviti iz te številke tako rekoč častno številko Svetčevo in sicer i s pomaniskom krasne prigódnice Gregorčičeve na čelu lista, i s člankom v „listku“, v katerem bi se dostojno osvetlile g. slavljenca slovstvene zasluge, ker so-dimo, da današnjemu zarodu niso tako znane, kakor bi zaslužile. Ker pa je dotični članek njega spisovatelju jako narastel — kar je čisto naravno — tedaj smo opustili drugi del prvotne svoje namere. Častiti g. slavljeneec naj nam to oprostí, upoštevajoč našo dobro voljo, ter naj nam dovoli, da objavimo omenjeno razpravo o njegovem slovstvenem delovanju v novem letniku na odličnejšem mestu, nego bi bil „listek“.

Najnovije struje v slovenskem slovstvu. S tem člankom se je odzval častiti g. pisatelj naši prošnji, a mi smo hoteli z njim ustreči mnogim naročnikom, ki so bili izrekli željo, naj se objavi že tudi v »Zvonu« kaka razprava, ki bi teoretično raztolmačila raznih modernih slovstvenih struj pojem in pomen, ki sta pri nas še dosti motna in nejasna. Dasi ni pričakovati, da bi bil g. Svetič vsem ustregel in jim po mislih govoril — quot capita, tot sensus

in odkrito priznavamo, da se tudi mi povsem z njim ne strinjamo, smo mu vendar prav hvaležni, ker je kolikor toliko pospešil razbistritev tistih težavnih pojmov o idealizmu, realizmu in naturalizmu. Mi pa še enkrat izpovemo, da nas prav nič ni sram naše nevednosti o bistvu poezije in njenih različnih pojavov — ta nevednost se nam je očitala — ker smo te misli, da je zlasti v tem vprašanju umesten domislek, da »philosophi est nonnulla nescire«. Ravno vprašanje o bistvu poezije spada po naših mislih med tiste najvišje, najabstraktnije in zategadelj najtežavnejše pojme, med katere sodi tudi pojem o tem, kaj je lepo, pravo, dobro itd., in katerim ni moči drugače do živega, nego po induktivnem potu, t. j. s proučevanjem, kako se javlja in kako se je javilo to, kar imenujemo poezijo, v raznih dobah in pri raznih narodih. Na taki kar najširši induktivni podlagi je možno približno dognati, kaj je bistvo poezije, kaj njen namen itd. Toda šele v najnovijem času je krenila estetika in zlasti poetika — kakor smo že nekoč omenili (na platnicah) — to induktivno pot. Toliko je pa že sedaj gotovo, da tiste dogmatične definicije o poeziji, o lepem itd., s katerimi so se običajno pričenjale do najnovjšega časa vse »poetike« in »estetike«, in katere so si dotični poetiki in estetiki ustvarili zgolj z umovanjem (špekulativno), vsaki po svojih mislih in po svojemu okusu — nimajo nič znanstvene vrednosti, in čitatelji nam bodo gotovo hvalo vedeli, da nismo še mi pomnožili števila tistih definicij o poeziji, o realizmu in idealizmu, s katerimi so nas letos preplavili naši estetiki v srditem boju med realizmom in idealizmom.

Knjižnica za mladino je prinesla v 21. snopiču: Pisanice. Slovenski mladini spisal E. Gangl. — O »Pisanicah« so razni slovenski časopisi jako laskavo poročali. Tudi mi še izpregovorimo o njih.

Nam je »Knjižnica za mladino« jako pri srcu iz znanih vzrokov, o katerih smo že tudi o priliki obširneje govorili, in dasi smo morali, nepristranski kritikujoč, ta in oni spis, ki je v tem zborniku izšel, odkloniti kot neumesten, vendar smo drage volje in radostno pohvalili, kar je bilo hvale vrednega, ter vsekdar poudarjali, kako važno je to knjižno podjetje in kako vredno vsestranske podpore. Zategadelj nas je prav nemilo dirnilo, ko smo nedavno čitali po časnikih objavo, menda založništva samega, da je letos komaj 500 naročnikov, in ako se do konca leta število ne pomnoži, da bo znašal deficit okoli 1400 gld. »Pri tolikem deficitu pa podjetnik ne bo mogel iti dalje, in »Knjižnica za mladino« preneha s koncem decembra.«

Tudi mi se prav iskreno pridružujemo pozivu in tisti objavi, da »je sedaj na slovenskem učiteljstvu in rodoljubnem občinstvu vrsta, da priskoči na pomoč velevažnemu podjetju!«

Kaj hoče »pučka stranjka« ali ti »Néppárt«? se zove 54. str. obsezajoča brošurica, ki nam je bila po prijazni roki poslana iz Čakavca (tiskala »Knjižgoštamparia »Szent Gellért« Budimpešt 1895) z nekaterimi

drugimi pritiklinami vred (z lepakom, pesmicami in poučilom), ki se vse nanašajo na znano borbo, ki se je vršila v preteklem letu radi civilnega zakona na Ogrskem ter vzbujala tudi naše ondotne rojake. »Namen posvečuje sredstva«, in tako pride tudi naša pastorka včasih do časti, da se je domisljijo celo v tiskarnicah kraljeve Budimpešte.

Faustissime nozze Clodig-Herzen. Iz laškega Vidma (tipografija del Patronato) nam je došla lična knjižica (str. 35), posvečena poroki Lucilije Klodičeve z Aleksijem Herznom. Razen posvetila obsega italijanski prevod (Eccidio d' Aquileia) sledečega slovenskega izvirnika (Propad Ogleja), ki je oba speval, oziroma preložil dični naš I. Trinko. — Ta pošiljatev nas je razveselila tem bolj, ker nam priča, da slovenske muze niti v Lahih niso popolnoma utihnile, kjer bi menili, da so osameli naši rojaki obsojeni na izmrtje.

Slovenka se bode zval leposlovni list, ki bode izhajal s 1. januarjem prih. leta počenshi kot priloga »Edinosti« po dvakrat na mesec ter bode stal posebej naročen 3 gld., za naročnike »Edinosti« pa 2 gld. na leto. Prinašala bode »Slovenka« gradivo za vse sloje našega ženstva: »leposlovje in pesmi, poročila o književnosti, osobito o naši, poročila o gibanju rodoljubkinj drugih slovanskih narodov, spise o odgoji in vzgoji otrok, oduševljajoče spise za ono ženstvo, ki še spi, ter naposled spise o domačem gospodinjstvu, hiši in tudi — o modi . . .« »Vse Slovenke brez izjeme naj se oklenejo lista, in vse naj pokažejo, da ne poznajo Kranjic, Štajerk, Primork, ampak da so edino in samo le Slovenke, kakor bo listu ime le »Slovenka«.

Tudi se poudarja v dotičnem »Pozivu slovenskemu ženstvu«, ki ga je objavila »Edinost« z dne 25. okt. t. l., »da bode uredništvo »Slovenke« ločeno od uredništva »Edinosti«, ter da bode popolnoma v ženskih rokah, da bodo naše Slovenke lažje pisale prav zaupno svoje želje in misli; kajti sestre jih bodo — umele.«

Poziv na naročbo uglasbenih, zlasti mladinskih pesmi, ki se namerjajo izdati v štirih zvezkih (1 gld. 30 kr. za vse skupaj brez poštnine), je objavil v »Slov. Narodu« z dne 29. sept. t. l. g. Ivan Grebenc, učitelj v pokoju (pošta: Juršinci na Štajerskem). — Zaradi preskopega prostora za sedaj ne moremo ustreči želji g. Grebena, da bi ponatisnili tisti poziv, a napotujemo naše čitatelje, ki se za to zanimajo, na dotični oglas v »Slov. Narodu«.

»**Archiv für slavische Philologie**« ima v XVIII. zvezku (3. in 4. snop.) to-le vsebino: »Kaschubische Dialectstudien«, von Gotthelf Bronsch. — »Die Biographie Stephan Lazarevič's von Konstantin dem Philosophen als Geschichtsquelle«, von St. Stanojević — zanimiva razprava, v kateri se pojasnjuje razmerje med knezom Št. Lazarevičem in Konstantinom filozofom. — A. Kolessa zvršuje »Dialectologische Merkmale des südrussischen Denkmals »Žitije sv. Savy«.« — Potem sledi »Zur Geschichte des Physiologus in den slavischen Literaturen«, von P. Polivka. — V. Vondrák je priobčil lepo razpravo, ki se zvrši šele v prihodnjem zvezku: »Zur Frage nach der Herkunft des glagolitischen Alphabets«. Vondrák kritikuje dr. R. Abichta razpravo: »Ist die Aehnlichkeit des glagolitischen mit dem grusinischen Alphabet Zufall?« in pravi med drugim: »Wir können demnach

bei Cyrill die Kenntnis der samaritanischen und hebräischen Schrift voraussetzen. Dazu kommt noch selbstverständlich die griech. Minuskel wie auch die Uncialschrift. Es hat nun den Anschein, dass er abgesehen von der letzteren, jede der genannten Schriftarten benutzt hat und daraus, was ihm geeignet schien, mit verhältnismäßig geringen Modificationen in sein Alphabet aufnahm^e. — V kritičnem oddelku je napisal naš rojak M. Murko jako zanimiv sestavek: »Die Litteratur zum hundertjährigen Jubiläum P. J. Šafařík's« (glej nastopno beležko v današnjem »listku«). — Bibliografični oddelek so spisali: V. Jagić, C. Jireček, M. Rešetar in G. Polivka. Jagić ocenja med drugim tudi Štrekljevo zbirko slovenskih narodnih pesmi, o kateri se izraža kolikor možno laskavo kakor tudi o prof. Štreklu in trdi, da tako skrbno urejene zbirke nima niti srbohrvaška ali bolgarska, niti češka in poljska literatura. Jagić pa je podal tudi našim prestrogim moralistom par bridkih in zasluženih. Blagopokojni Davorin Trstenjak je pisal nekoč v nekem uredniškem pismu (»Edinost« ga je nedavno priobčila), »da so zeloti izvohali povsod razširjanje nenravnosti.« Kakor se kaže, še dandanes nismo mnogo na boljšem. Tudi prof. Štreklu so delali in še delajo nekaterniki sitnosti in ovire, hoteč v najnedolžnejših pesmih zaslediti nemoralnost, in zahtevajo odločno, da se dotične pesmice črtajo. Tem pregorečim moralistom je dal prof. Jagić dobro lekcijo, pišoč: . . . Sonderbarer Weise verlautete, nicht gleich anfangs, sondern später, dass die maßgebenden Factoren des Vereines (Maticе) gegen die Ausgabe der Volkslieder aus — religiös-moralischen Gründen Bedenken tragen!!! Das Volk berühre ja in seinen Liedern auch die Liebe, und das sei sündhaft! Wenn die braven Leute aus dem Volke, die in derber, aber harmloser Naivität den Gesamttinhalt ihrer Lieder im Gedächtnisse wahren, ohne bei einzelnen etwas böses zu denken, von der Verurtheilung seitens der pedantischen Haarspalter und strengen Sittenrichter eine Ahnung hätten, so würden sie erstaunt die Augen öffnen und fragen, wer jenen rigorosen Herren das Recht gebe, einen durch Generationen überkommenen, in seiner ersten Anlage hie und da möglicherweise auf sehr traurigen Thatsachen beruhenden Text, dem jedoch die Zeit eine gewisse Weihe der unschuldigsten Erinnerung verliehen, in buchstäblicher Analyse zu fassen! Gewiss ist bei dem Volksliede ein solcher Maßstab am wenigsten angebracht! — Na koncu je Oblakov nekrolog, v katerem se spominja prof. Jagić s toplimi in iskrenimi hesedami prerano umrlega učenjaka, kar je omenil »Zvon« že vro. št. Dolžnost bi bila, da se odzovejo tudi Slovenci n. pr. »Matica slovenska«, »Pisateljsko društvo«, gg. profesorji in drugi rodoljubi pozivu prof. Jagića in pošljejo svoj obol za spomenik nepozabnega V. Oblaka. (Doneske sprejema: prof. Jagić, Dunaj, XIX: Döblinger Hauptstrasse 24 in »Weidmannsche Buchhandlung« Berlin S. W. Zimmerstraße 94). *Fr. Vidic.*

Die Literatur zum hundertjährigen Jubiläum P. J. Šafařík's.
M. Murko. (Ponatišk iz »Arch. f. slav. Philologie«.) V tem velezanimivem članku ocenjuje, popravlja in dostavlja pisatelj razne spise, ki so izšli o priliki stoletnice Šafaříkovega rojstva, n. pr. K. Jirečka: »P. J. Šafařík

mezi Jihoslovany (v „Osvěti“) in druge doneske raznih pisateljev kakor: Polivke, Pastrnka, Vlčka, Kulakovskega, Pětuchova, Hanuša, Machála i. dr., ki so razpravljali o Šafařiku kot pesniku, kritiku in estetiku, historiku, jeziko slovcu, paleografu i. t. d. ter priobčili te razprave v raznih periodičnih izdajah in časnikih. Žalibog, da ni mogel pisatelj omeniti nobenega doneska, ki bi bil došel od Jugoslovanov! Slovaki sami so storili jako malo in nam niso podali skoro nič novega; najboljše je, kar so povedali o njegovem rojstnem kraju Kobelárovo. Pri Čehih pogrěša dr. Murko kak članek o zaslugah Šafařikovih za češki jezik in literaturo, kakor se je tudi na njegove zasluge za etnografijo, mitologijo in pravoznanstvo premalo oziralo. Za nas Slovence je zlasti važno, da je dr. Murko razjasnil napeto razmerje med Kopitarjem in Šafařikom in opral pege, katere so Šafařikovi biografi po krivici nadeli Kopitarjevemu značaju. Spis razodeva ostro, fino, kritično oko, ki diči dr. Murka kot literarnega historika. Saj pozna dr. Murko, kakor malo kdo češko slovstvo in zlasti dobo čeških romantikov, med katere spada tudi Šafařik; o tem se lahko prepričamo iz njegovega obširnega dela o vplivu nemške romantike na češko slovstvo, ki v kratkem izide.

Fr. Vidic.

Knjige družbe sv. Mohorja za l. 1897. so ravnokar izšle ter so naslednje: 1. Zgodbe sv. pisma, III. snopič. — 2. Molitvenik: Marija Devica, majnikova kraljica. — 3. Slovenska pesmarica. I. zvezek. — 4. Naše škodljive rastline. V. snop. — 5. Slovenske večernice. 49. zv. — 6. Koledar za leto 1897. — Prelepe knjige ocenimo prihodnjič, že sedaj pa opozarjamo na najimunitnejšo letošnjo publikacijo, to je na I. zvezek „Slovenske pesmarice“, ki sta ga priredila župnik Jakob Aljaž in glasbenik M. Hubad. Kdor ni uđ družbe sv. Mohorja, naj si le omisli to znamenito knjigo, ne bode mu žal. Stane pa ude 50 kr., neude 70 kr.

Novi slovenski operi. Letošnja sezona nam donese uprizoritev dveh izvirnih slovenskih glasbenih del. Priznani in cenjeni skladatelj Ant. Foerster je predelal spevoigro »Gorenjski slavček« v opero; — V. Parma pa, skladatelj opere »Urh, grof celjski«, je zložil novo enodejansko opero »Ksenija«. Dejanje ji je povzeto iz južnoslovenskega življenja. Ksenija prosi slučajno pribežališča v samostanu, kjer je njen ljubimec; le-ta je ondu iskal utehe nesreči, ko ju je razdružila neprijazna usoda. Ljubav se porodi z nova v njiju srcih; tedaj pa pridrvi Ksenijin zalezovalec ter prisili meniha, svojega brata, na dvoboj, očitajoč mu prevaro in pregrešnost. Da zabrani bratomor, se žrtvuje Ksenija. — Dejanje, dasi romantično, je dobro razpleteno in podaje komponistu dovolj prilike, da dokaže svoje muzikalne zmožnosti. Zlasti hvalijo skrbno instrumentacijo opere.

Slovensko gledališče. V listku zadnjega zvezka »Ljubljanskega Zvona« se očita intenciji slovenskega gledališča, da je premalo dovzetna za nasvete, ki ji dohajajo od drugih. Mogoče, da je v katerem oziru to res; kar pa se tiče sestave repertoarja za tekočo sezono, tej tožbi ne moremo pritegniti.

Iz gledališkega »bulletina«, katerega je intencija še pred otvoritvijo gledališča objavila, smo se uverili, da je upoštevala, kolikor se je sploh dalo, razne migljaje, ki so ji glede tega došli, in da nasvetov ni prezirala, tudi če so ji prihajali od manj prijateljske strani. Intencija slo-

venskega gledališča je s svojim programom za tekočo dobo pokazala, da se resno trudi, da zadosti vsem zahtevam, ki se stavijo dandanes do gledališča; skrbeti hoče za primerno zabavo, a gojiti hoče tudi pravo umetnost. Najvažnejši nje korak pa se nam zdi ta, da jo je resna volja, ozirati se poslej bolj na slovanske dramatične proizvode in tudi na — slovenske.

V dokaz, da vodstvo slovenskega gledališča to pot neče ostati pri golih obljubah, je odmenilo že za otvoritveno predstavo Funtkovo izvorno dramo v štirih dejanjih: »Iz osvete«.

Ne vemo, je-li bil dotičnega naznanila vsakdo tako vesel, kakor mi. Kakor vsaki pojav na polju domače umetnosti, nas je razradostila tudi uprizoritev izvorne drame na našem odru. Po tako dolgem premoru vendar zopet nekaj domačega! Z nekako nestrpnostjo smo čakali glavne preskušnje. Sicer nas je gledališki list nekoliko iznenadil; med osebami, ki v igri delujejo, se navajata tudi tvorničar in baron — torej osebe, kakršnih med našim narodom skoro popolnoma pogrešamo. Toda naj takoj priznamo, da je bila ta osuplost le posledica tistih predsodkov, ki so vzrok, da se naši pisatelji v zadnjih desetletjih niso nikdar povzdignili nad »selsko novelo« ali »selski roman«.

Odkar je Stritar s svojo veljavno besedo posvaril naše pisatelje, naj se izogibljejo parketa, ker se jim na njem le prerado izpoddrsne, so imeli pred njim nekak strah celo pisatelji, o katerih ne bi bilo misliti, da se ne bi znali sukati tudi po gosposkih dvoranah; s kratka: naši pisatelji so postali preenostranski. Stritar je imel gotovo dober namen, ko je izrekel ono svarilo, ki je bilo v svojem času gotovo tudi umestno; a dandanes parketna tla tudi med nami niso več tako redka, in skrajnji čas je, da naši pisatelji — seveda samo tisti, ki so sposobni za to — spišejo kaj tudi za višje sloje našega ljudstva. Zlasti nežni spol hrepeni še po čem drugem, nego se mu je doslej nudilo.

Zakaj bi torej tudi v izvorni slovenski drami ne nastopale nekoliko boljše osebe. Če nimamo še dosti tvorničarjev, in če so slovenski baroni še jako redko sejani — kaj de to? Tudi je vsaka umetnost kolikor toliko mednarodna, in žalostno bi bilo, ako bi ostalo slovenskemu pisatelju obzorje zmeraj tako omejeno, kakor mu je omejujejo dejanske razmere. —

Radostnega srca smo se torej udeležili glavne preskušnje in — kar je vredno še več — radostnega srca smo se vračali od nje. Uverili smo se takoj, da se je tu uprizorilo delo, ki gotovo zbudi večjo pozornost. Že po tej preskušnji se nismo kar nič pomišljali ter takoj prorokovali igri lep uspeh; in da se nismo varali, je dokazala prva predstava, ki se je vršila dne 2. oktobra. Občinstvo je bilo navdušeno in je pisatelju prirejalo burne ovacije.

G. Funtek je s tem svojim delom pokazal, da mu bije tudi dramatična žila. Igra je dobro zasnovana; nastopi se vrste primerno drug za drugim, in s posebno skrbnostjo je pazil pisatelj na to, da se posamezni prizori skončujejo efektno. Jezik je lep, jedrnat; kjer je treba, da se kaj pripoveduje, se to pove na kratko; sploh je dialog brez one epske razblinjenosti, ki v dramah tako dolgočasi. S kratka: Funtkov proizvod je lep prirastek našemu dramatičnemu slovstvu.

Dasi pa radi in z veseljem priznavamo istinito vrlino Funtkove drame, vendar ne smemo biti slepi nasproti nekim nedostatkom. Tako je n. pr. videti, kakor bi g. pisatelj še ne poznal dobro vseh fines dramatiške tehnike; a temu se niti ne bodemo čudili, če pomislimo, da je »Iz osvete«, kolikor je nam znano, prvo njegovo dramatiško delo.

Tudi ko sledimo pazljivo razvitku dejanja samega, se nam pojavijo marsikateri pomisleki.

Da se zaljubi tvorniški vodja v sestro tvorničarjevo, to samo na sebi ni nič čudnega; tudi to se nam ne zdi neverjetno, da ji on svojo ljubezen razodene, akoravno ve, da je njegova izvoljenka jako ponosna in polna predsodkov, v katerih je bila vzgojena. Ker ima namreč v njenem bratu izdatno, če tudi morda le navidezno oporo, je povsem umevno, da stori usodni korak. Takisto pa je popolnoma naravno, da dekle, ki si domišljuje, kakor njena ošabna mati, da se ji pretaka po žilah nekaj modre krvi, zavrne njegovo snubitev v tistem času, ko jo snubi baron; to je naravno tem bolj, ker ve ona za nečastni konec njegovega očeta, in ker ga je ona, kakor njena mati, že iz početka mrzela. Malo bolj neverjetno pa se nam zdi, da se hoče Vsevlad osvetiti Veri na ta način, da se zaroči in naposled tudi poroči z godčevo hčerjo Nedo, katere ne ljubi in je po lastnem prepričanju tudi ljubiti ne more. Je-li sploh mogoče, da se kdo maščuje na ta način? Spominjamo se, da smo pred mnogimi leti v nekem Marlittinem romanu brali nekaj podobnega. Tudi v »Fužinarju«, če se ne motimo, igra osveta posebno ulogo, samo da je ondi ona, ki se maščuje s tem, da se omoži. Toda ondu je položaj precej drugačen, in žensko čuvstvovanje, tudi maščevalno, je menda celo drugačno nego moško. In kako naj se tudi Vsevlad osveti Veri, ki ga zaničuje in ima za snubca barona, torej moža, kakršnega si njeno srce želi! Kaj je njej do tega, kje da se ženi in se li sploh ženi ali ne! Naravneje bi se nam torej zdelo, ako bi se bil Vsevlad vdal bolj iz obupa drugemu dekletu. Seveda se to ne bi bilo strinjalo s tragičnim zvršetkom, kakršnega si je želel pisatelj.

Pozneje se razmere sicer predrugačijo. Vera ne ljubi več barona; to si lahko tolmačimo, saj ji je šlo pred vsem za baronstvo. A da vzplamti zdaj hkrati v tako strastni ljubezni do Vsevlada, to je čudno. Ko bi bila baron in Vsevlad edina moška na svetu, ne bi rekli! Toda tako? Vera je lepa ženska in bogata in lahko bi bila izbirala!

Gospod pisatelj je sicer izkušal navesti tudi vzroke za to, da se je Verino srce ogrelo za Vsevlada. Ona sama pravi, da ji je pretresel dušo njegov govor, ko ji je odkril srce, ker ji do tedaj še nihče ni govoril tako! Toda potem vprašamo po pravici, zakaj se ji ni srce predrugačilo že v tistem hipu pod neposrednim vtiskom njegove besede, zakaj je bilo treba k temu še premišljevanja! —

Vera se nam kaže sploh samo v teh dveh ekstremih kot cinična prevzetnica in pa kot strastno ljubeča ženska. Temu ne bi ugovarjali, ako se le ne bi cinizem in ljubezen obračala do ene in iste osebe! —

Vsevlad se torej odloči, da vzame deklico, katere ne ljubi, iz osvete do one, katero ljubi. To bi bilo pri nekoliko drugačnih razmerah navzlic raznim pomislekom, ki se človeku vrivajo, vendar le verjetno, toda jako neverjetno je zopet to, da svoji nevesti naravnost pove, da je ne ljubi, in

da jo vzame iz gole osvete do one, katero je do danes nosil v svojem srcu. Poreče se seveda lahko, da je bil Vsevlad poštenjak, ki je hotel svoji prihodnji ženi povedati naravnost, kaj jo čaka. Dobro! Toda kake vrste ženska je ta Neda, ki ga je pripravljena vzeti navzlic temu, kar ji je odkril? Jo-li tira strast do tega, da vzame moža, ne meneč se za to, jo li on ljubi, ali ne? Podoba ni! Ali pa ga vzame iz družih sebičnih namerov? Toda Neda se nam niti taka ne kaže! Ali pa je le nje naivnost kriva, da se odloči za moža, kateri ji ne more darovati svo jega srca? Zdi se nam, da si je pisatelj prav to mislil, a vsekakor pogrešamo tu temeljite motivacije.

Kakor bi bil pisatelj čutil, da nekatere stvari gledalcu ne bodo zadosti umljive, je poskušal v tretjem dejanju še to in ono podpreti. Toda po našem mnenju prepozno! Vera pride k Nedi na dom, hoteč jo videti. Tu zaloti svojega ženina, baš ko napada Nedo. Tu je pač vsekakor dovolj vzroka, da se obrne s studom od njega! Toda ona je prišla sem, ko ga ne ljubi več, kajti baš ljubezen do Vsevlada jo je privedla semkaj. Vsevlad jo posluša, ko s strastno besedo priznava, da ga ljubi, in ko se roti, da ga ugrabi Nedi. Ko je Vera najbolj razvneta, stopi Vsevlad med njo in Nedo ter ji pove z onim porogljivim glasom, s katerim je bila pred kratkim ona njega odpravila, da za-njo ni tu mesta, in da je in ostane Neda njegova izvoljenka! To vse stori Vsevlad iz gole osvete! Kajti v tem trenutku, ko to zatrjuje, ljubi morda Vero bolj, nego kdaj poprej! Je-li to mogoče? Zakaj ne? Na svetu je vse mogoče! Toda naravneje bi se nam zdelo pač, ko bi se bil Vsevlad zaročil iz drugih nagibov z Nedo nego iz osvete, in pa da v tem trenutku ne bi bil imel poguma povedati svoji zaročenki, da je ne ljubi, ampak da ljubi ono drugo. To seveda ne bi bilo več tako originalno in nenavadno in protivilo bi se tragičnemu koncu! Vsevlad in Neda sta morala zaslužiti trpljenje, ki ju je še čakalo, on s tem, da se oženi iz gole osvete, ona s tem, da postane njegova žena, akoravno ji je odkril svoje srce. —

Najbolj pa nas je iznenadil konec igre. Vsevlad in Neda sta mož in žena. Da zakon, katerega ni sklenila ljubezen, ni srečen, je povsem naravno; nenaravne pa se nam zde posledice. Vsevlad se vda pijančevanju, da tako zatre nekoliko srčno bol. Da se to ne bi videlo preveč neverjetno, ker je Vsevlad drugače plemenit človek, nam pojasnjuje le-ta sam (oziroma g. pisatelj) s tem, da pove, da je bil tudi njegov oče pijanec, in da po zakonu dedičnosti čuti tudi on nepremagljivo nagnjenje do pijančevanja. Da je Neda zategadelj še bolj nesrečna, je samo ob sebi umevno. Najhujše je pri vsem tem Vsevladu to, da ga Neda še vedno ljubi. Ko bi ga sovražila in zaničevala, bi dosti lažje prenašal bridko usodo, katero si je sam naklonil. Nič ga bolj ne peče nego njen ljubeči pogled, njene prijazne in ljubeznive besede. Ko bi ga več ne ljubila, bi tudi lažje nesrečo prenašala. Tako preudarja Vsevlad in sklene naposled, da učini nekaj takega, da ga bo moral zaničevati ves svet, torej tudi njegova žena. Oče je bil slepar, zakaj ne bi sin bil tat! Odloči se torej, da opleni blagajnico svojega gospodarja in prijatelja. Pri izvrševanju tega sklepa, pri katerem ga zasačijo, ga zadene kap med obema ženskima, ki ga ljubita.

Kakor se vidi, tudi konec ni brez efekta, in vendar se je težko sprijazniti z njim. Že nenadna smrt Vsevladova je nekak »deus ex machina«. Še težje pa je razumeti Vsevladovo logiko. Če mu je do tega, da zmanjša svoji ženi nesrečo, potem naj bi bila njegova skrb pač ta, da ji vrne zlato prostost! Kaj pa doseže s tatvino? Nič drugega, nego da ga zapro, in njegova žena, ki je bila doslej navezana na pijanca, bode poslej navezana na zločinca! Konec bi moral biti torej po naših mislih vsekakor drugačen.

Ker se Vsevlad sklicuje — kakor smo omenili — parkrat na prirojenost ali podedovanost nekaterih slabosti, se je poudarjalo od neke strani, da se je postavil gospod Funtek v tem svojem delu na popolnoma moderno, t. j. naturalistično stališče, in štel se mu je baš to v posebno zaslugo. Mi se ne zlagamo s tem mnenjem, temveč mislimo, da je bilo ono sklicevanje na dedičnost gospodu pisatelju le nekako sredstvo za to, da bi pojasnil nekatere sicer precej temne potezice v značaju svojega junaka. Mi bi tudi nikakor ne smatrali za vrlino ali zaslugo, ako bi se bil pisatelj res postavil na naturalistično stališče; kajti po našem prepričanju je naturalizem najmanj umesten baš v drami, ker tu naj odločuje pred vsem junakova krepka in neupogljiva volja, tu naj ravna junak po svojem sklepu in preudarku, a ne bodi slepo orodje tiste notranje, prirojene mu neodoljive sile. Ne tajimo, da se nahajajo tudi ljudje, ki delujejo vzpričo te ali one manije — a ti niso junaki za dramo! Kazalo se nam bo morda na Ibsna! Ibsen je res v nekaterih svojih dramah naturalističen, in dedičnost igra v njih veliko ulogo. Toda menimo, da je Ibsen bolj občudovanja vreden kot duhovit pisatelj negoli kot izvrsten dramatik. Njegove drame so le bolj po obliki drame, v istini pa so zgolj v dialogu pisani romani, akoravno ne ugovarjamo, da ima pisatelj v vnanji dramatični tehniki veliko spretnost. Baš ta izvrstna dramatična tehnika je vzrok, da se Ibsnovi dramatični proizvodi tako pogosto predstavljajo; toda mislimo, da ima človek več užitka, ako njegove drame bere, nego pri njih uprizoritvi.

Ibsen je po naših mislih naturalist — ker igra pri njem atavizem veliko ulogo — ne da bi bil ob enem tudi realist; kajti taki ljudje, kakršne nam predstavlja on, se težko kje res nahajajo.

Naturalizem, realizem, idealizem!

Človeka kar šegeče, da bi tudi katero zinił o naturalizmu in realizmu, ko o tem pri nas vendar že vse piše in govori. Toda za to tu ni ne mesta, ne prostora! —

Glavna napaka Funtkove drame je torej ta, da posamezni čini delujočih oseb ne izvirajo strogo logično drug iz drugega, kakor slede učinki iz vzrokov, z drugimi besedami, da pisatelj dejanja svojih junakov bolj opravičuje, nego motivuje.

Poreče se nam morda, da je hvala, katero smo izrekli iz početka o tem delu, v protislovju s poznejšimi našimi grajami. To je le navidezno. Kajti ako oboje, i vrline, i hibe denemo na tehtnico, tedaj one gotovo prevesujejo. Upoštevati treba, da se je uprizorilo na odru s prav lepim uspehom sto in sto dramatičnih proizvodov, ki imajo morda še večje nape, nego jih ima Funtkova drama. Prezreti se tudi ne sme, da si je postavil pisatelj pretežavno nalogo, namreč zamotan psihološki problem,

hoteč ga rešiti v dramatičnem proizvodu, kjer nam mora kazati dejanje, kar se godi v človeški duši. Da se je g. pisatelj lotil tako težke zadače, je vsega priznanja vredno, in če se mu poskus ni posrečil v vsakem oziru, mu to ne sme vzeti poguma. Za sedaj naj se njegova drama le igra na našem odru taka, kakršna je; sčasoma g. pisatelju morda samo ob sebi pride na misel, kako bi se dali še ti ali oni motivi predrugačiti in poglobiti.

Pred vsem pa svetujemo g. pisatelju, naj ne obstane pri tem prvem poskusu. Talent ima, in nikjer ne pogrešamo talentov bolj, nego na dramatičnem polju. —

Predstavljala se je igra prav vrlo. Gospod Inemann je izvedel svojo jako težko ulogo umetniško dovršeno. Gospod Verovšek se je tudi salonu že popolnoma privadil; igral je ulogo tvorničarjevo dostojno in spretno. Sploh se nadejamo od tega igralca najboljših uspehov, ker se nam zdi, da se loti vsake svoje uloge s pravo vnamo. Prav ljubka je bila gospica Slavčeva; držala se je povsod pravih mej in ni nikjer pretiravala, dasi se ji je nudilo v ulogi Nedini dovolj prilike za to. Gospica Teršova je dosegla v obeh ekstremih, v katerih se giblje uloga Verina, jako lep uspeh. Tudi gospa Danilova nam je vseskozi ugajala; baron je bil, rekli bi, pisan kakor nalašč za gospoda Danila, zato mu nimamo ničesar očitati. —

O drugih predstavah prihodnjič.

Z.

Prof. Šime Ljubić †. V svojem rodnem mestu, v Starem trgu na otoku Hvaru v Dalmaciji, je umrl v ponedeljek dne 19. oktobra eden najodličnejših sinov bratovskega nam naroda hrvaškega, znameniti učenjak Šime Ljubić. Pokojnik se je rodil 24. maja 1822. l. Že kot mlad duhovnik se je jel baviti s hrvaško književnostjo in začel študirati arheologijo. Leta 1855. je šel na Dunaj ter bil slušatelj Miklošiča in Jägra ter je objavil več zgodovinskih razprav. Postal je potem profesor na spletski gimnaziji; odtod je prišel najprej v Osek, potem v Reko, naposled pa je postal ravnatelj zagrebškega muzeja. Ljubić je ogromno mnogo spisal in si pridobil za zgodovino svoje domovine neizmernih zaslug. Pokojnik je bil član jugoslovanske akademije. Bodi mu časten spomin!

Matica Hrvatska razpošilja ravnokar svoje letno poročilo za upravno leto 1895. Knjige za l. 1896. bodo skoro dotiskane ter se bodo razpošiljale okolo Božiča. Vseh knjig bode letos trinajst; deset njih kot redni, vsakoletni dar društvenikom, tri knjige pa se bodo prodajale članom »Matic« po znižani ceni.

Društvene prinose za leto 1896. je plačati najdalje do početka decembra. Članovi se torej opozarjajo, naj čim preje store svojo dolžnost; kajti v interesu reda in gospodarstva »Matica« ne more popustiti določila: da se knjige »Matic« ne pošiljajo nikomur, ki ni plačal članarine.

»Matica Hrvatska« reče lahko, da je v tem letu storila vse, da kar najobilneje obdari svoje članove in z ozirom na najrazličnejše književne potrebe. »Matica« ima sedaj 11.500 članov in se nadeja, da se to število še pomnoži. Zajedno pa prosi »Matica Hrvatska« svoje imovitejše člane, naj bi jo podpirali z naročevanjem knjig, katere izdaja v svoji založbi. Posebno opozarja še na izdanje »Hrvatskih narodnih pjesama«.

Uprava „Matic Hrvatske“.

Dekameron. S tem imenom je začela letos izhajati v Sremskih Karlovcih zbirka pripovedi najslavnejših pisateljev svetovne književnosti. Razen francoske, angleške, ruske, nemške in italijanske književnosti bode v »Dekameronu« zastopana tudi češka, poljska, hrvaška, slovenska, bolgarska, rumunska, madjarska, španska, danska, švedska, holandska, norveška, grška in finska književnost.

Ta dragocena zbirka najlepših proizvodov svetovne beletristike bode ogledalo življenja in duševne sile raznih narodov, ona bode kazala duh in srce najmodernejšega in najprimitivnejšega ljudstva. Razen nekaterih prevodov, kateri so bili že objavljeni v listu »Brankovo kolo«, bode donala v zvezkih povsem nova dela književnikov, ki so si dosedaj pridobili svetovno slavo.

»Dekameron« izide v 15 zvezkih in bode zložen v dve knjigi. Vsaki zvezek stane naročnike 20 nov. Denar je pošiljati na: »Upravo srpske marnastirske štamparije u Srem. Karlovicima«. Prvi zvezek je že izšel.

Vrlenu podjetju želimo prav veliko uspeha ter priporočamo krasno zbirko vsem izobraženim Slovincem, ki znajo čitati cirilico.

Popravka. V spisu »Herbard X. Turjaški« na strani 613. v 11. vrsti od zgoraj naj se čita »državnik« namesto »zdravnik«, pod sestavkom »Josip Pagliaruzzi Krilan« (v listku) pa ocenjevateljevo ime »Jos. Golob« namesto »Op. krit.«.

Listnica uredništva. Gorska. Ker sami želite, Vam povemo na tem mestu odkrito mnenje svoje. Iz poslanih pesmic smo spoznali, da imate lirsko žilo; prvenci Vaši pa tudi pričajo, da ne stojite še dovolj trdno na svojih nogah, nego da ste še vse preveč v oblasti tistih vzorov, katere ste čitali. Da niste še izvorni, to morate pač čutiti sami; kar pa ni krepko izvorno, to ne sme dandanes več v javnost! Ako Vas veseli poezija v verzih in Vam verzifikacija ne dela težav . . . no, saj Vam bode življenje — svoje in tuje — že dajalo dovolj snovi. Kaj pa je v življenju sploh poetično in umetniško-zanimivo, to boste morali občutiti sami; ustvarjanje se učiti ne da. Nadaljujte torej, ako Vas veseli, toda, če hočete napredovati, treba, da si razširjate duševno obzorje s študiranjem znanstvenih knjig . . . Svarimo pa Vas in vse začetnike še enkrat pred vsemi stalnimi pesniškimi oblikami, kakršen je n. pr. sonet. Skoro vse takšne stalne oblike si je iznašel in izmislil dogmatično-formalistični duh romanski. Svoboden in pravi pesniški duh si dandanes ne da več vezati peroti! Oblika se mora ravnati po misli, ne pa misel po obliki! Navdušene moderne pesmi si ne moremo misliti v pedantično-okorni in neokretni sonetni obleki. Oblika v pesmi nikdar ne zakrivaj in ne zatemnjuj ideje! Oblika ne odvrtačaj čitateljeve pozornosti od vsebine — in to se ravno pri »sonetu« tako rado zgodi. Pri marsikaterem pesniku je že bila takšna zastarela in pedantična zunanja oblika znak notranje, idejne — dekadence . . .

